

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny z geografii, zakres rozszerzony

DZIAŁ	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca) Uczeń:	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna) Uczeń potrafi to co na ocenę dopuszczającą oraz:	Wymagania rozszerzające (ocena dobra) Uczeń potrafi to co na ocenę dostateczną oraz:	Wymagania dopełniające (ocena bardzo dobra) Uczeń potrafi to co na ocenę dobrą oraz:	Wymagania wykraczające (ocena celująca) Uczeń potrafi to co na ocenę bardzo dobrą oraz:
OBRAZ ZIEMI	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić znaczenie terminów: <i>geografia, środowisko geograficzne, epigeosfera</i> • wymienia cele badań geograficznych • wymienia źródła informacji geograficznej • potrafi przedstawić poglądy na kształt Ziemi w starożytnej Grecji i Babilonii • zna ważniejsze wymiary Ziemi • potrafi posługiwać się definicjami szerokości geograficznej i długości geograficznej • zna terminy: <i>kartografia, mapa, skala mapy</i> • wymienia rodzaje skal • potrafi wyjaśnić różnicę między siatką geograficzną a kartograficzną • wymienia rodzaje odwzorowań klasycznych • wymienia metody przedstawienia rzeźby terenu na mapach • wyjaśnia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przedmiot badań geografii oraz innych nauk o Ziemi • potrafi klasyfikować nauki geograficzne • potrafi wymienić sfery Ziemi oraz określa ich wzajemne oddziaływanie • potrafi wymienić i klasyfikować pośrednie i bezpośrednie źródła informacji geograficznej • potrafi wymienić dowody na kulistość Ziemi • potrafi wyjaśnić znaczenie terminu <i>elipsoida obrotowa</i> • omawia różnicę między długością promienia równikowego a długością promienia biegunowego • potrafi odczytać współrzędne geograficzne wybranych punktów • potrafi podać różnice między mapą a planem • potrafi wymienić funkcje mapy • omawia mapy ze względu na różne kryteria • potrafi przeliczać skalę liczbową na mianowaną • potrafi obliczyć odległość 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wykazać interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych • potrafi odróżnić przedmiot badań geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej oraz ogólnej i regionalnej • podaje przykłady związków geografii z innymi naukami • wylicza sposoby pozyskiwania i przetwarzania informacji geograficznej • potrafi opisać dawne i współczesne metody pomiarowe stosowane do określania wymiarów Ziemi • odróżnia elipsoidę od geoidy • potrafi obliczyć rozciągłość południkową i równoleżnikową obiektów w stopniach i kilometrach • potrafi wyjaśnić zasady generalizacji mapy • wylicz i rozpoznaje poszczególne rodzaje map • potrafi porównać i uszeregować różne rodzaje skal • potrafi obliczyć skalę mapy, 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady praktycznego zastosowania wiedzy geograficznej • przedstawia i ocenia wiarygodność i przydatność źródeł wiedzy geograficznej • oblicza obwód Ziemi metodą Eratostenesa • przedstawia przykłady zastosowań współrzędnych geograficznych w praktyce • posługuje się skalą połową do obliczania powierzchni • przedstawia i wymienia przykłady zastosowania map o różnej treści, szczegółowości i skali • przedstawia mapy w różnej skali pod kątem stopnia generalizacji • przedstawia zastosowanie poszczególnych siatek kartograficznych w praktyce • wyjaśnia sposób tworzenia różnych odwzorowań kartograficznych • wyjaśnia, dlaczego na siatkach kartograficznych występują zniekształcenia • porównuje ilościowe i jakościowe metody prezentacji 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi omówić rolę systemu informacji geograficznej (GIS) w gromadzeniu, przetwarzaniu i analizowaniu danych • potrafi wyjaśnić i opisać metody pomiarów geodezyjnych • potrafi wykorzystać skalę do rozwiązywania zadań matematyczno-geograficznych • potrafi kreślić plan najbliższej okolicy <p>potrafi wyjaśnić, w jakim celu stosuje się różne odwzorowania kartograficzne</p>

	<p>terminów: <i>poziomica, izolinia, sygnatura</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafi dokonać podziału metod prezentacji zjawisk na mapach na jakościowe i ilościowe • wymienia sposoby prezentacji geograficznej • potrafi odczytać informacje ze szkicu terenu • wymienia różnice między wykresem a diagramem • wymienia cechy mapy samochodowej • potrafi czytać legendę mapy samochodowej • potrafi wyznaczyć kierunki na mapie topograficznej • wymienia cechy mapy topograficznej • potrafi czytać legendę mapy topograficznej • wymienia informacje prezentowane na mapach turystycznych • wymienia cechy mapy turystycznej • potrafi czytać legendę mapy turystycznej 	<p>rzeczywistą na podstawie skali mapy</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić zalety i wady globusa z punktu widzenia jego zastosowania • omawiana podstawie mapy i schematów rodzaje siatek kartograficznych • potrafi wymienić rodzaje zniekształceń • omawia ilościowe i jakościowe metody prezentacji zjawisk na mapach • potrafi wyszukać w atlasie przykłady różnych graficznych metod prezentacji zjawisk geograficznych na mapach • charakteryzuje rodzaje diagramów • potrafi odczytać dane statystyczne z wykresów słupkowych, liniowych oraz diagramów kołowych • potrafi odczytać dane z tabel statystycznych • potrafi posługiwać się kierunkami na mapie samochodowej • potrafi posługiwać się numerami dróg na mapie samochodowej • potrafi obliczyć czas przejazdu między wybranymi obiektami na podstawie mapy samochodowej • potrafi posługiwać się numerami dróg na mapie topograficznej • rozpoznaje na mapie topograficznej obiekty na podstawie legendy i opisu • potrafi odczytać rzeźbę terenu na podstawie mapy topograficznej • potrafi obliczyć wysokość względną • potrafi odczytać wysokość bezwzględną 	<p>znając wymiary obiektów geograficznych na mapie i w rzeczywistości</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać różne rodzaje siatek kartograficznych i zna kryteria ich podziału • wylicza i rozpoznaje najczęściej stosowane siatki kartograficzne na podstawie układu równoleżników i południków • podaje różne typy rzutów kartograficznych • podaje przykłady zastosowania ilościowych i jakościowych metod prezentacji na mapach • potrafi dobrać właściwą metodę do zaprezentowania zjawiska na mapie • potrafi wyjaśnić różnicę między kartogramem a kartodiagramem • podaje specyfikę diagramu złożonego • potrafi interpretować zjawiska geograficzne przedstawione na wykresach i diagramach • podaje przykłady wykorzystania diagramów strukturalnych • potrafi wyznaczyć i opisać trasę przejazdu między wybranymi miejscowościami na podstawie mapy samochodowej • potrafi obliczyć odległość wzdłuż dróg na podstawie kilometrażu • potrafi obliczyć odległość na podstawie skali mapy • potrafi wykreślić profil hipsometryczny • potrafi obliczyć średnie nachylenie terenu • potrafi obliczyć odległość na podstawie skali mapy <p>potrafi obliczyć czas pieszej</p>	<p>zjawisk na mapach</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega metoda interpolacji połowej • dobiera typ wykresu do prezentacji elementów środowiska przyrodniczego i pozaprzyrodniczego • formułuje prawidłowości dotyczące różnych zjawisk i procesów na podstawie danych z tabeli statystycznej • analizuje dane statystyczne przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach • wyjaśnia sposób funkcjonowania systemu nawigacji satelitarnej GPS • przedstawia poprzez odczytanie i interpretację informacji o infrastrukturze drogowej • przedstawia i charakteryzuje układ sieci hydrograficznej na podstawie mapy • wyjaśnia wykorzystanie w praktyce znajomości metod prezentacji informacji geograficznej • potrafi obliczyć powierzchnię na podstawie skali mapy topograficznej • potrafi orientować mapę w terenie • przedstawia wykorzystanie systemu nawigacji satelitarnej GPS do określania położenia turystycznych, uwzględniając rzeźbę powierzchni 	
--	---	---	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice pomiędzy mapą topograficzną a turystyczną • potrafi wyjaśnić, że mapa turystyczna jest ważnym źródłem wiedzy o danym regionie 	wędrówki między wybranymi obiektami na podstawie mapy turystyczno-topograficznej		
ZIEMIA WE WSZECHŚWIECIE	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wszechświat, kosmos, galaktyka, ciało niebieskie, gwiazda, planeta</i> • wymienia jednostki odległości: <i>jednostkę astronomiczną, rok świetlny, parsek</i> • omawia założenia teorii geocentrycznej i heliocentrycznej • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • podaje różnice między planetą a gwiazdą • wymienia planety wg kolejności w Układzie Słonecznym • wymienia nazwy planet grupy ziemskiej i planet olbrzymów • wymienia podstawowe cechy ruchu obiegowego Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekliptyka, perihelium, aphelium, górowanie Słońca</i> • wymienia nazwy astronomicznych pór roku na półkuli północnej i południowej oraz dni, w których się rozpoczynają • wymienia granice stref oświetlenia Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, doba</i> • podaje kierunek i czas obrotu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia teorie powstania wszechświata • porównuje odległości we wszechświecie • wymienia typy galaktyk we wszechświecie • opisuje budowę Układu Słonecznego • charakteryzuje ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • porównuje planety grupy ziemskiej z planetami olbrzymami • charakteryzuje mniejsze ciała niebieskie Układu Słonecznego • omawia na podstawie schematu układ horyzontalny • omawia na podstawie schematu obieg Ziemi dookoła Słońca • podaje czas obiegu Ziemi wokół Słońca • wymienia różnice między rokiem przestępnym a zwykłym • podaje, w jakich dniach Słońce góruje w zenicie na równiku, zwrotniku Raka i zwrotniku Koziorożca • wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie • wyjaśnia kryteria wydzielenia stref oświetlenia Ziemi • wymienia konsekwencje przyrodnicze występowania stref oświetlenia Ziemi • przedstawia cechy ruchu obrotowego Ziemi • omawia różnicę między dobą 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie schematu położenie Ziemi we wszechświecie • opisuje budowę Drogi Mlecznej • wyjaśnia etapy ewolucji gwiazd • porównuje na podstawie danych cechy planet Układu Słonecznego • wskazuje zależność między oddaleniem planet od Słońca a ich prędkością na orbicie • opisuje cechy Ziemi na tle innych planet Układu Słonecznego • opisuje na podstawie schematu zróżnicowanie oświetlenia Ziemi w różnych porach roku • wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej • podaje czas trwania dnia i nocy na różnych szerokościach geograficznych w dniach równonocny i przesileni • omawia na podstawie schematu zaćmienie Słońca i zaćmienie Księżyca • opisuje różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku • wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem • porównuje pozorną wędrówkę 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy budowy wszechświata oraz określa położenie różnych ciał niebieskich we wszechświecie • prezentuje współczesne poglądy na rozwój Układu Słonecznego • opisuje etapy powstawania Ziemi • wymienia przyczyny występowania pór roku na Ziemi • wskazuje konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi • wyjaśnia przyczynę zaćmienia Słońca i zaćmienia Księżyca • oblicza szerokość geograficzną dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocny i przesileni • opisuje działanie siły odśrodkowej i siły Coriolisa • wyjaśnia zjawisko faz Księżyca • wyjaśnia zależność pomiędzy kierunkiem obrotu Ziemi w ruchu dookoła własnej osi a zmianą czasu • przelicza czas słoneczny na czas uniwersalny i strefowy • wyjaśnia różnicę między czasem letnim a zimowym • wyjaśnia skutki wprowadzenia czasu strefowego i urzędowego na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • określa wpływ badań kosmosu na kształtowanie się poglądów dotyczących Ziemi i innych ciał niebieskich • formułuje zależności zachodzące między Słońcem a planetami Układu Słonecznego • wykazuje zależność między widomym ruchem Słońca na tle gwiazdozbiorów a ruchem obiegowym Ziemi • opisuje zjawisko precesji osi Ziemi • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • opisuje przykłady wpływu różnic czasu słonecznego na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu strefowego na życie i działalność człowieka

	<p>Ziemi wokół własnej osi</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>czas słoneczny</i> • omawia dawny i współczesny podział jednostek czasu 	<p>gwiazdową a dobą słoneczną</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia prędkość kątową i liniową • objaśnia zjawisko wschodu i zachodu Słońca • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • oblicza czas słoneczny • omawia czas strefowy • określa znaczenie czasu uniwersalnego (UTC) • podaje nazwy europejskich stref czasu • wymienia różnicę między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim 	<p>Słońca nad widnokregiem w ciągu doby w różnych porach roku</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza wysokość górowania Słońca nad widnokregiem w różnych szerokościach geograficznych • wymienia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • wymienia dowody ruchu obrotowego • wyjaśnia zależność czasu słonecznego od długości geograficznej • oblicza długość geograficzną danego miejsca na podstawie czasu słonecznego • określa czas lokalny za pomocą mapy stref czasowych • wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stref czasowych i czasu urzędowego na Ziemi oraz granicy zmiany daty • posługuje się mapą stref czasowych do określenia różnicy czasu strefowego 		
ATMOSFERA	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić znaczenie terminów: <i>atmosfera, aerozole atmosferyczne, magnetosfera</i> • omawia skład chemiczny atmosfery • potrafi odróżnić składniki stałe od składników zmiennych atmosfery • wymienia nazwy poszczególnych warstw atmosfery • wymienia rodzaje promieniowania • wymienia źródła ciepła na Ziemi • potrafi wyjaśnić znaczenie terminów: <i>temperatura powietrza, izoterma</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia pochodzenie aerozoli atmosferycznych • charakteryzuje poszczególne warstwy atmosfery • omawia znaczenie promieniowania całkowitego • omawia bilans promieniowania na podstawie schematu • potrafi wymienić i wskazać na mapie obszary o dodatnim i ujemnym saldzie bilansu promieniowania • potrafi wyjaśnić znaczenie terminów: <i>albedo, turbulencja, konwekcja, radiacja, adwekcja</i> • omawia na podstawie wykresów i map zróżnicowanie temperatury powietrza w troposferze 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wyjaśnić pochodzenie atmosfery Ziemi • wskazuje cechy poszczególnych warstw atmosfery • potrafi omówić zmiany temperatury powietrza w profilu pionowym atmosfery • potrafi omówić cechy pola magnetycznego Ziemi • podaje sposoby wymiany ciepła w atmosferze • wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem • potrafi porównać rozkład temperatury powietrza w poszczególnych porach roku na 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia ochronne znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wyjaśnia znaczenie magnetosfery • wyjaśnia przyczyny powstawania zorzy polarnej • przedstawia bilans promieniowania Ziemi • wyjaśnia wpływ zachmurzenia na temperaturę powietrza • przedstawia zmiany wartości ciśnienia i zawartości ozonu w profilu pionowym atmosfery • wyjaśnia związek między strefami termicznymi a strefami oświetlenia Ziemi • przedstawia na podstawie mapy przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać i podać przykłady oddziaływania promieniowania kosmicznego na środowisko geograficzne Ziemi • potrafi wyjaśnić, w jaki sposób aerozole znajdujące się w atmosferze wpływają na wielkość promieniowania bezpośredniego i rozproszonego • potrafi wyjaśnić zjawisko inwersji termicznej • potrafi opisać przykłady wpływu temperatury powietrza na życie i działalność człowieka • dostrzega znaczenie ruchu powietrza atmosferycznego dla

	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi wymienić rodzaje skal, w których dokonuje się pomiarów temperatury powietrza • potrafi porównać temperaturę powietrza w różnych skalach • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • wymienia jednostki ciśnienia atmosferycznego i przyrządy do jego pomiaru • wyróżnia podstawowe układy baryczne • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pasat, antypasat, monsun</i> • wymienia obszary występowania pasatów i monsunów oraz wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>bryza, fen, wiatr górski, dolinny, bora</i> • wymienia wiatry lokalne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wilgotność względna, wilgotność bezwzględna</i> • wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych • odczytuje z mapy roczne sumy opadów atmosferycznych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>masy powietrza, front atmosferyczny, front zokludowany, strefa frontalna</i> • wymienia rodzaje mas powietrza i rodzaje frontów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • potrafi obliczyć średnią dobową temperaturę powietrza • wyjaśnia na podstawie schematu przyczyny powstawania ośrodków barycznych • wskazuje strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej • wyjaśnia rozmieszczenie stałych ośrodków ciśnienia • omawia na podstawie schematu cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej • wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów • wyjaśnia mechanizm powstawania monsunów • wyjaśnia mechanizm powstawania bryzy • wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów lokalnych • przedstawia miary wilgotności powietrza • opisuje proces kondensacji pary wodnej • wyjaśnia proces resublimacji • opisuje typy genetyczne opadów atmosferycznych • wymienia obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów i wskazuje je na mapie • wymienia kryteria podziału i podaje cechy mas powietrza • omawia rozmieszczenie mas powietrza i frontów atmosferycznych na kuli ziemskiej oraz wskazuje je na mapie • odróżnia na podstawie schematu front chłodny od ciepłego • wymienia metody badań meteorologicznych • odczytuje informacje z mapy 	<p>półkuli północnej i południowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ rzeźby terenu na nasłonecznienie i temperaturę powietrza • potrafi omówić na podstawie mapy roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • potrafi obliczyć średnią roczną i roczną amplitudę temperatury powietrza • wykazuje przyczyny zróżnicowania średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i południowej • opisuje cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, umiarkowanej i okołobiegunowej • wymienia cechy pasatów • podaje przyczyny cykliczności zmian cyrkulacji monsunowej • wymienia cechy wiatrów lokalnych • wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru fenowego, górskiego, dolinnego i bory • podaje lokalne nazwy wiatru fenowego • wyjaśnia mechanizm powstawania chmur oraz opadów i osadów atmosferycznych • wyjaśnia różnicę między mgłą radiacyjną a mgłą adwekcyjną • rozróżnia typy genetyczne chmur • wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozkładu 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza temperaturę powietrza na różnych wysokościach na podstawie gradientu termicznego • omawia przyczyny ruchu powietrza atmosferycznego • omawia na podstawie mapy rozmieszczenie stałych oraz sezonowych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi • wyjaśnia na podstawie schematu globalną cyrkulację powietrza w troposferze • wymienia nazwy komórek cyrkulacyjnych, w których obrębie odbywa się ruch mas powietrza • wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów jako skutek cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej • wyjaśnia genezę wiatrów lokalnych: bryzy, fenu, bory, wiatru górskiego i dolinnego • wyjaśnia etapy powstawania opadu atmosferycznego • podaje i omawia różnice między genetycznymi opadów • przewiduje skutki przemieszczania się różnych frontów atmosferycznych • przewiduje pogodę na podstawie danych synoptycznych • przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie mapy synoptycznej oraz obserwacji i pomiarów meteorologicznych • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • uzasadnia zasięg występowania stref klimatycznych i typów klimatu na Ziemi • opisuje piętrowość klimatyczną 	<p>działalności gospodarczej człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na przykładach znaczenie pasatów i monsunów dla przebiegu pogody i działalności gospodarczej człowieka • wyjaśnia wpływ wiatrów lokalnych na środowisko geograficzne • wyjaśnia powstawanie cienia opadowego i podaje przykłady jego występowania • przewiduje nadejście frontu atmosferycznego na podstawie obserwacji zjawisk meteorologicznych • wykazuje na przykładach wpływ pogody na życie i działalność gospodarczą człowieka • porównuje klimatogramy charakterystyczne dla różnych typów klimatu • wykazuje związek między działalnością człowieka a klimatem lokalnym (miejscowym) • proponuje działania ograniczające wpływ człowieka na zmiany atmosfery i klimatu podaje działania podejmowane przez człowieka w celu zmniejszenia ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych
--	---	---	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy meteorologiczne pogody odróżnia klimat od pogody wymienia składniki klimatu wymienia czynniki klimatotwórcze wymienia strefy klimatyczne wymienia efekty zmian zachodzących w atmosferze wymienia nazwy gazów przyczyniających się do powstawania efektu cieplarnianego wymienia niebezpieczne zjawiska meteorologiczne wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych zjawisk atmosferycznych 	<p>synoptycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki klimatyczne wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne świata odczytuje z klimatogramów wartość temperatury powietrza i opadów wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym omawia na podstawie schematu mechanizm efektu cieplarnianego analizuje na podstawie wykresu zmiany średniej rocznej temperatury powietrza na świecie wyjaśnia znaczenie gazów cieplarnianych klasyfikuje na podstawie tabeli tornada ze względu na poziom ich intensywności podaje przyczyny występowania susz potrafi wymienić obszary zagrożone pustynnieniem 	<p>opadów atmosferycznych na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje przebieg zjawisk atmosferycznych w strefie frontu ciepłego i zimnego opisuje zjawisko okluzji uzasadnia konieczność prognozowania pogody dostrzega potrzebę dokonywania pomiarów i obserwacji elementów meteorologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych technik do prognozowania pogody wyjaśnia przyczyny regionalnego zróżnicowania zjawisk pogodowych na Ziemi analizuje wpływ czynników na procesy klimatotwórcze rozpoznaje typ klimatu na podstawie jego opisu wyjaśnia strefowość klimatyczną na Ziemi wyróżnia klimaty astrefowe i podaje ich przykłady opisuje cechy klimatów lokalnych (miejska wyspa ciepła) wyjaśnia przyczyny zmian klimatu na Ziemi wymienia skutki powstawania dziury ozonowej wyjaśnia przyczyny powstawania ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych na Ziemi omawia budowę cyklonu tropikalnego wymienia lokalne nazwy cyklonów tropikalnych 	<p>w górach</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie ozonosfery dla życia ludzi na Ziemi opisuje skutki globalnych zmian klimatu podaje przykłady skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych wyjaśnia skutki występowania susz 	
HYDROSFERA	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>hydrosfera, mały obieg wody, duży obieg</i> 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje zasoby wodne w przyrodzie na podstawie wykresu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia teorię powstania hydrosfery wyjaśnia wpływ energii 	<ul style="list-style-type: none"> omawia cechy cyklu hydrologicznego w różnych warunkach klimatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny zróżnicowania elementów bilansu wodnego

	<p><i>wody, retencja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje dane liczbowe dotyczące zasobów wodnych kuli ziemskiej • wymienia składniki bilansu wodnego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>morze, zlewisko mórz, zatoka, cieśnina</i> • wymienia zasoby wodne wszechoceanu • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • wymienia rodzaje prądów morskich i podaje ich przykłady • wskazuje na mapie obszary występowania tsunami • wymienia rodzaje pływów morskich • wymienia obszary o największych pływach • podaje rozmiary przyptywów w otwartych oceanach i zatokach morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system rzeczny, dorzecze, dział wodny</i> • wymienia rodzaje rzek • wskazuje na mapie wybrane rzeki świata • wskazuje na mapie świata obszary bezodpływowe oraz pozbawione rzek • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ustrój rzeczny (reżim)</i> • wymienia rodzaje ustrojów rzecznych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jezioro, misa jeziorna</i> • wymienia kryteria klasyfikacji jezior 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego • omawia fizyczne i chemiczne właściwości wody • opisuje na podstawie mapy regionalne zróżnicowanie bilansu wodnego • wymienia typy mórz i wskazuje ich przykłady na mapie • opisuje na podstawie schematu skład chemiczny wody morskiej • omawia na podstawie mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych • wymienia źródła energii powodujące ruch wód morskich • wyjaśnia przyczyny powstawania prądów morskich • opisuje na podstawie mapy rozkład prądów morskich na świecie • omawia przyczyny falowania wód morskich • wymienia przyczyny i skutki pływów morskich • charakteryzuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem • odróżnia rzekę stałą od rzeki okresowej i epizodycznej • wymienia czynniki wpływające na poziom wody w rzece • wyjaśnia różnicę między wezbraniem a powodzią • wymienia rodzaje zasilania rzek • opisuje ustroje złożone i podaje przykłady rzek o tych ustrojach • wymienia czynniki warunkujące powstawanie jezior • klasyfikuje jeziora wg pochodzenia masy jeziornej i żyzności oraz wskazuje je na mapie • wymienia funkcje sztucznych zbiorników • wymienia czynniki warunkujące 	<p>słonecznej i siły ciężkości na obieg wody w przyrodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje schemat cyklu hydrologicznego • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia wody morskiej • opisuje zróżnicowanie termiki przypowierzchniowych wód oceanicznych • objaśnia wpływ prądów morskich na warunki klimatyczne • objaśnia mechanizm powstawania falowania wiatrowego • wymienia przyczyny powstawania sejszy • omawia na podstawie schematu mechanizm powstawania sejszy • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem rzek na Ziemi • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie wód powierzchniowych na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych • rozpoznaje cechy ustrojów rzecznych • klasyfikuje rzeki do odpowiedniego typu ustroju na podstawie wielkości przepływów • charakteryzuje typy genetyczne jezior oraz wskazuje ich przykłady na mapie • opisuje etapy zarastania jezior (sukcesji) • opisuje warunki powstawania i występowania bagien i torfowisk • wyjaśnia przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę retencji w cyklu hydrologicznym • przedstawia bilans wodny i jego zróżnicowanie w poszczególnych strefach klimatycznych • porównuje pionowy rozkład temperatury i zasolenia wybranych mórz • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania gęstości wody morskiej • objaśnia mechanizm powstawania i układu powierzchniowych prądów morskich • omawia mechanizm powstania i skutki tsunami • podaje przykłady niszczącej działalności fal morskich – sztormowych i tsunami • objaśnia mechanizm powstawania upwellingu i downwellingu • wyjaśnia przyczyny i skutki powodzi • wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje rzek • analizuje wykresy stanów wód i przepływów wybranych rzek • podaje przyczyny najwyższych przepływów wybranych rzek • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem jezior na Ziemi • czyta plany batymetryczne wybranych jezior • klasyfikuje typy lodowców górskich ze względu na wielkość i warunki orograficzne ich powstawania • wskazuje na mapach zasięg obszarów współcześnie zlodzonych i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu tych obszarów 	<p>w poszczególnych strefach klimatycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi • uzasadnia konieczność ochrony wód morskich • ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów • wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów • charakteryzuje wpływ poszczególnych ruchów wody morskiej na warunki klimatyczne i gospodarkę • podaje przyczyny i skutki zjawiska EL Niño • przedstawia wpływ upwellingu i downwellingu na środowisko życia wybrzeży • opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a typami ustrojów rzecznych • ocenia wpływ różnych czynników na reżim rzeczny • wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje jezior • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu obszarów współcześnie zlodzonych • wyjaśnia wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka i zagospodarowanie obszarów wykazuje znaczenie wód podziemnych w życiu i gospodarce człowieka
--	---	--	---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia najgłębsze i największe jeziora na świecie oraz wskazuje je na mapie wskazuje na mapie główne typy jezior wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, firn, pole firnowe, granica wiecznego śniegu, jezior lodowcowy, wieloletnia zmarzlina</i> wymienia typy lodowców górskich wskazuje na mapie przykłady obszarów występowania lodowców górskich wyjaśnia znaczenie terminów: <i>łędolód, wieloletnia zmarzlina, pak lodowy, soliflukcja</i> wskazuje na mapie świata obszary występowania łędolodów wyjaśnia znaczenie terminów: <i>warstwa wodonośna, zwierciadło wód podziemnych, strefa aeracji, strefa saturacji, infiltracja</i> klasyfikuje wody podziemne według różnych kryteriów wymienia na podstawie schematu poszczególne poziomy wód podziemnych wymienia kryteria podziału źródeł 	<p>powstawanie lodowców górskich</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie schematu przebieg granicy wiecznego śniegu na kuli ziemskiej na różnych szerokościach geograficznych omawia na podstawie schematu budowę lodowca górskiego omawia warunki powstawania łędolodów wymienia obszary występowania wieloletniej zmarzliny opisuje powstawanie barier lodowych wyjaśnia zjawisko cielenia się lodowca opisuje poszczególne poziomy wód podziemnych wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie wód artezyjskich i subartezyjskich wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich i subartezyjskich, wód termalnych i gejzerów wymienia rodzaje źródeł 	<p>występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrane typy lodowców górskich opisuje ruch lodu lodowcowego analizuje uwarunkowania rozwoju pokryw lodowych na Ziemi opisuje cechy łędolodu antarktycznego i łędolodu grenlandzkiego omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny wyjaśnia pochodzenie wód podziemnych wykazuje zależność cech wód podziemnych od budowy geologicznej <p>omawia warunki powstawania gejzerów</p>	<ul style="list-style-type: none"> omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej analizuje przekrój przez strefę wieloletniej zmarzliny wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny wyjaśnia warunki powstania wybranych typów źródeł omawia zastosowanie wód artezyjskich w gospodarce <p>wymienia przykłady zastosowań źródeł mineralnych (cieplic) w lecznictwie</p>	
<p>WNĘTRZE ZIEMI. PROCESY ENDOGENICZNE</p>	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, astenosfera</i> wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską wymienia na podstawie schematu warstwy wnętrza 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości wraz ze wzrostem głębokości opisuje na podstawie schematu budowę wnętrza Ziemi wyróżnia powierzchnie nieciągłości wymienia cechy różniące 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wybrane metody badań wnętrza Ziemi wymienia przykłady zróżnicowania wielkości stopnia geotermicznego na Ziemi wskazuje różnicę między budową skorupy 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza temperaturę wnętrza Ziemi, znając stopień geotermiczny opisuje właściwości fizyczne wnętrza Ziemi opisuje skład mineralogiczny skorupy ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje współczesny rozwój poglądów na budowę wnętrza Ziemi ocenia zmiany środowiska przyrodniczego związane z eksploatacją surowców mineralnych wyjaśnia, dlaczego metodę

	<p>Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>minerał, skała, magma, metamorfizm, konkrekcja</i> • wymienia główne minerały skałotwórcze • podaje różnice między minerałem a skałą • rozpoznaje najpospolitsze skały występujące na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>geologia historyczna, skamieniałość przewodnia, wiek względny, wiek bezwzględny</i> • wymienia nauki geologii historycznej • wymienia przykłady skamieniałości przewodnich • odczytuje z tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>tektonika, strefa spredingu strefa subdukcji, prądy konwekcyjne</i> • rozróżnia na schemacie strefy spredingu i subdukcji • wskazuje na mapie świata przebieg granic płyt litosfery • wyjaśnia znaczenie terminu <i>procesy endogeniczne</i> • wymienia przejawy procesów endogenicznych • wymienia nazwy najważniejszych orogenez w dziejach Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>deformacja tektoniczna, uskoki, zrzęby</i> • wymienia typy genetyczne gór • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm,</i> 	<p>minerały</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje skały o różnej genezie i podaje ich przykłady • wymienia przykłady minerałów i skał będących surowcami mineralnymi • wymienia na podstawie schematu formy skupienia złóż mineralnych • wymienia obszary występowania skał magmowych, osadowych i metamorficznych • wymienia cele badań geologii historycznej • odróżnia wiek względny od wieku bezwzględnego • wymienia główne jednostki podziału dziejów Ziemi • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu • opisuje zmiany klimatu w dziejach Ziemi na podstawie tabeli • wymienia założenia teorii dryfu kontynentów A. Wegenera • przedstawia założenia teorii tektoniki płyt litosfery • wymienia i wskazuje na mapie tektonicznej płyty litosfery i grzbiety śródoceaniczne • wymienia obszary fałdowań kaledońskich, hercyńskich i alpejskich oraz wskazuje je na mapie • porównuje na podstawie fotografii cechy gór powstałych w orogenezie kaledońskiej i alpejskiej • wymienia elementy fałdu i uskoku • charakteryzuje na podstawie schematu typy genetyczne gór • podaje przykłady gór fałdowych, zrzębowych i wulkanicznych • charakteryzuje przebieg i występowanie zjawisk 	<p>kontynentalnej a budową skorupy oceanicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje warunki powstawania minerałów • opisuje właściwości wybranych skał • charakteryzuje typy złóż • charakteryzuje rodzaje surowców mineralnych ze względu na pochodzenie • opisuje metody określania wieku względnego i bezwzględnego • opisuje tabelę stratygraficzną • wymienia eony, ery, okresy i epoki w dziejach Ziemi • porównuje długość trwania poszczególnych er • wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie skamieniałości • omawia rozwój fauny i flory w dziejach Ziemi • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie skamieniałości przewodnich • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Ziemi • wyjaśnia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt litosfery i określa kierunek ich ruchu • omawia budowę strefy spredingu i strefy subdukcji oraz wymienia procesy w nich zachodzące • wskazuje na mapie strefy ryftowe oraz strefy subdukcji i kolizji płyt litosfery • wymienia przykłady zbieżnych i rozbieżnych granic płyt litosfery • analizuje na podstawie mapy tematycznej budowę podstawowych struktur 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia gospodarcze wykorzystanie skał i minerałów na konkretnych przykładach • wyjaśnia zasady odtwarzania i określania chronologii dziejów Ziemi • wyjaśnia, na czym polega zasada aktualizmu geologicznego • przedstawia na podstawie profilu geologicznego historię geologiczną regionu • opisuje zmiany położenia kontynentów w dziejach Ziemi • opisuje na podstawie mapy maksymalne zasięgi plejstoceńskich pokryw lodowych na Ziemi • wymienia dowody dryfu kontynentów • wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych • omawia na podstawie schematu etapy rozwoju ryftu • potrafi omówić zależność między wiekiem orogenezy a wysokością gór 	<p>radiowęglową stosuje się do datowania młodych utworów</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przekrój geologiczny • opisuje hipotezy tłumaczące przyczyny wielkiego wymierania świata organicznego pod koniec mezozoiku • wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a rozmieszczeniem pasm górskich oraz grzbiętów śródoceanicznych • wykazuje różnicę w procesach powstawania gór, np. Himalajów i Andów • opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrzębowych • wykazuje związek występowania zjawisk wulkanicznych z przebiegiem granic płyt litosfery • podaje przykłady wykorzystania energii wnętrza Ziemi w gospodarce • wymienia sposoby ochrony przed skutkami trzęsień ziemi • ocenia warunki życia i działalności człowieka na obszarach aktywnych sejsmicznie • omawia znaczenie gospodarcze ruchów epejrogenicznych i izostatycznych • wykazuje na przykładach zależność wielkich form rzeźby od budowy skorupy ziemskiej • omawia wpływ procesów endogenicznych na budowę geologiczną i ukształtowanie powierzchni Ziemi • potrafi wykreślić krzywą batymetryczną
--	--	---	---	--	---

	<p><i>wulkanizm</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie schematu typy intruzji magmatycznych wskazuje na mapie największe wulkany na świecie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>trzęsienie ziemi, sejsmograf</i> wymienia rodzaje trzęsień ziemi wymienia skały opisujące trzęsienia ziemi wskazuje na mapie obszary występowania trzęsień ziemi wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transgresja morza, regresja morza, ruchy talasogeniczne</i> wskazuje na mapie przykłady obszarów objętych ruchami obniżającymi i ruchami wznoszącymi rozdziela formy ukształtowania pionowego i poziomego lądów wyjaśnia znaczenie terminów: <i>depresja, kryptodepresja</i> wskazuje na mapie hipsometrycznej niziny, wyżyny i wybrane pasma górskie oraz depresje wyróżnia formy dna oceanicznego 	<p>plutonicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zjawisk wulkanicznych wymienia na podstawie schematu elementy wulkanu wymienia produkty erupcji wulkanicznych podaje przykłady obszarów wulkanicznych na świecie omawia schemat rozchodzenia się fal sejsmicznych odróżnia hipocentrum od epicentrum dokonuje podziału trzęsień ziemi ze względu na genezę wskazuje na mapie obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne podaje podobieństwa i różnice między ruchami epejrogenicznymi a izostatycznymi wymienia i wskazuje na mapie świata obszary poddawane współcześnie ruchom epejrogenicznym i izostatycznym charakteryzuje i podaje przykłady wielkich form ukształtowania powierzchni Ziemi oraz dna oceanicznego 	<p>tektonicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia proces powstawania gór podaje różnice między górami fałdowymi a górami zrębowymi wskazuje na mapie obszary występowania różnych typów gór podaje skutki procesów plutonicznych charakteryzuje przebieg zjawisk wulkanicznych klasyfikuje typy wulkanów według różnych kryteriów wyjaśnia przyczyny trzęsień ziemi wyjaśnia przyczyny rozmieszczenia stref sejsmicznych na Ziemi wskazuje na mapie obszary występowania podstawowych typów trzęsień ziemi opisuje przyczyny procesów epejrogenicznych i izostatycznych podaje dowody na istnienie ruchów epejrogenicznych opisuje ukształtowanie powierzchni Ziemi jako efekt oddziaływania procesów endogenicznych wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania den morskich i oceanicznych wskazuje na mapie rowy oceaniczne 		
PROCESY EGZOGENICZNE	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i> wymienia i rozdziela rodzaje wietrzenia wymienia produkty wietrzenia wymienia rodzaje wietrzenia 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi opisuje typy wietrzenia opisuje etapy wietrzenia mrozowego podaje przykłady skał podlegających intensywnemu wietrzeniu chemicznemu 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje czynniki odpowiedzialne za przebieg wietrzenia chemicznego i biologicznego charakteryzuje produkty i formy powstałe w wyniku wietrzenia fizycznego wykazuje wpływ budowy 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między klimatem a typem wietrzenia podaje przykłady form powstałych wskutek wietrzenia opisuje skutki procesów wietrzenia podaje konsekwencje ruchów masowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie wietrzenia jako procesu przygotowującego do przekształcenia rzeźby powierzchni Ziemi wykazuje wpływ działalności człowieka na intensywność ruchów masowych

	<p>fizycznego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>denudacja, ruchy masowe, erozja</i> • wymienia podstawowe rodzaje ruchów masowych • podaje różnicę między odpadaniem a obrywaniem, osuwaniem a spłyzywaniem • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krasowienie</i> • wymienia formy krasu powierzchniowego i podziemnego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>erozja wgłębna, erozja wsteczna, erozja boczna, akumulacja</i> • wymienia czynniki wpływające na tempo erozji rzecznej • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia elementy doliny rzecznej • podaje przykłady rzek o różnych typach ujść • wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lodowca górskiego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>egzaracja, muton, dolina U-kształtna, cyrk lodowcowy, detrakcja, detersja, dolina zawieszona, wygłady lodowcowe, kem, oz, drumlin</i> • wymienia rodzaje moren • podaje przykłady lodowców górskich na świecie • wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lądolodu 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie obszary, na których zachodzą intensywne procesy wietrzenia • wymienia przyczyny powstawania ruchów masowych • omawia na podstawie schematów rodzaje ruchów masowych • odróżnia formy krasu powierzchniowego i podziemnego • wymienia i rozpoznaje formy szaty naciekowej w jaskini • wskazuje na mapie świata i Europy obszary krasowe • porównuje cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym • wymienia przykłady form powstałych w wyniku erozji i akumulacji • opisuje na podstawie schematu elementy doliny rzecznej • odróżnia terasę zalewową od nadzalewowej • wymienia rodzaje ujść rzecznych i wskazuje ich przykłady na mapie • wyróżnia rodzaje rzeźbotwórczej działalności lodowców • dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne • rozróżnia formy powstałe w wyniku działalności lodowców górskich • wyjaśnia powstawanie różnych typów moren • rozróżnia formy powstałe w wyniku działalności lądolodów • wymienia formy fluwiogłacialnej • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności wód polodowcowych • wymienia czynniki wpływające na siłę transportową wiatru • charakteryzuje niszczącą 	<p>geologicznej danego obszaru na grawitacyjne ruchy masowe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny powstawania sptywów błotnych i ziemnych • opisuje czynniki, które wpływają na przebieg zjawisk krasowych • wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • odróżnia wywierzysko od ponoru • wyjaśnia proces powstawania jaskiń • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych na poszczególnych odcinkach rzeki • wyjaśnia na podstawie schematu proces erozji wstecznej • omawia na podstawie schematów fazy rozwoju meandrów i starorzeczy • wyjaśnia proces powstawania delty • wyjaśnia, w jakich warunkach zachodzi erozja wąwozowa • opisuje przebieg niszczącej działalności lodowca górskiego • opisuje na podstawie schematu powstawanie doliny U-kształtnej • odróżnia rzeźbę starogłacialną od młodogłacialnej • wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie sandrów i pradolin • opisuje na podstawie schematu proces powstawania kemów • opisuje warunki sprzyjające rzeźbotwórczej działalności wiatru • wykazuje zależność kształtu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na przykładach zależność ruchów masowych od rzeźby terenu, klimatu i warunków wodnych • charakteryzuje wpływ procesów krasowych na rzeźbę obszarów zbudowanych ze skał węglanowych • opisuje przebieg oraz efekty erozyjnej i akumulacyjnej działalności wód płynących • oblicza przeciętny spadek rzeki • opisuje na podstawie schematu powstawanie teras rzecznych • opisuje rzeźbotwórczą działalność wód opadowych (erozja wąwozowa) • opisuje skutki działalności lodowców górskich • opisuje skutki działalności lądolodów • odróżnia skutki działalności lądolodów od skutków działalności lodowców górskich • opisuje przebieg oraz efekty erozji i akumulacji eolicznej • wymienia zagrożenia dla działalności człowieka spowodowane deflacją oraz niszczeniem skał przez piasek niesiony wiatrem • opisuje przebieg oraz efekty niszczącej i budującej działalności morza • porównuje rzeźbotwórczą działalność morza na wybrzeżu wysokim i płaskim • charakteryzuje wybrzeża powstałe przy udziale organizmów żywych • podaje przykłady zagrożeń dla rozwoju raf koralowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zagrożenia występujące w jaskiniach wywołane działalnością człowieka • wskazuje możliwości zagospodarowania teras zalewowych i nadzalewowych • opisuje przebieg erozyjnej i akumulacyjnej działalności lodowców i wymienia formy powstałe w jej wyniku • omawia wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Ziemi • wyjaśnia związek między lessami występującymi w Europie a plejstoceniowymi lądolodami • podaje przykłady skutków oddziaływania wody morskiej w strefie wybrzeża • opisuje rolę wybrzeży w gospodarczej działalności człowieka
--	--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie przykładowe obszary o rzeźbie młodoglacjalnej wyjaśnia, na czym polega erozja eoliczna wymienia formy powstałe w wyniku niszczącej i budującej działalności wiatru wymienia rodzaje pustyń i wskazuje ich przykłady na mapie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, platforma abrazyjna, nisza abrazyjna</i> wymienia czynniki wpływające na intensywność niszczącej działalności morza wymienia na podstawie mapy podstawowe typy wybrzeży 	<p>i budującą działalność wiatru</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia budowę wydmy parabolicznej i barchanu charakteryzuje typy pustyń i wskazuje ich rozmieszczenie wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności fal i prądów morskich wymienia elementy klifu rozpoznaje podstawowe typy wybrzeży na mapie i fotografii opisuje typy genetyczne wybrzeży 	<p>wydm od klimatu</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje proces powstawania grzybów skalnych opisuje powstawanie pokryw lessowych i wymienia nazwy obszarów, na których one występują wyjaśnia na podstawie schematu proces powstawania klifu wyjaśnia proces powstawania mierzei opisuje powstawanie atolu porównuje typy wybrzeży 		
GLEBY. BIOSFERA	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, proces glebotwórczy, poziom glebowy, profil glebowy</i> wymienia czynniki rozwoju gleb wymienia na podstawie schematu poziomy glebowe wymienia podstawowe typy gleb rozdziela gleby strefowe i astrefowe podaje nazwy formacji roślinnych na świecie wymienia czynniki wpływające na zróżnicowanie szaty roślinnej na Ziemi wymienia dominujące gatunki roślin w każdej ze stref roślinnych wyjaśnia znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje procesy glebotwórcze charakteryzuje na podstawie schematów profili glebowych najważniejsze poziomy glebowe podaje różnice między żyznością a urodzajnością wymienia przykłady gleb o różnym odczynie pH omawia cechy gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych opisuje rozmieszczenie głównych typów gleb na podstawie mapy analizuje wybrane profile glebowe charakteryzuje poszczególne formacje roślinne na Ziemi wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych wyróżnia krainy i królestwa 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki glebotwórcze z uwzględnieniem czynników abiotycznych i biotycznych rozdziela główne procesy glebotwórcze opisuje cechy poszczególnych poziomów profilu glebowego opisuje kompleksy rolniczej przydatności gleb omawia genezę wybranych typów gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych przyporządkowuje gleby strefowe do stref klimatycznych i roślinnych przyporządkowuje gleby strefowe do skał podłoża i warunków wodnych wyjaśnia związek między strefami klimatu a formacjami roślinnymi opisuje przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ procesu glebotwórczego na żyzność gleb podaje przykłady negatywnego oddziaływania człowieka na urodzajność gleb ocenia przydatność rolniczą gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych rozpoznaje typy gleb na podstawie opisu i schematu profilu glebowego podaje przykłady przystosowania się roślin do warunków środowiska przyrodniczego omawia piętra klimatyczno-roślinne na przykładach wybranych gór położonych na różnych szerokościach geograficznych wyjaśnia zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych na świecie podaje przykłady przystosowania 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje ciąg zależności występujących między procesami glebotwórczymi, poziomem glebowym, profilem glebowym a typem gleb wykazuje wpływ czynników antropogenicznych na degradację gleb porównuje i opisuje formacje roślinne na różnych kontynentach oraz w określonej części świata wykazuje związek pomiędzy cechami roślinności a warunkami danego środowiska wykazuje na przykładach zależność świata zwierzęcego od budowy geologicznej, klimatu, warunków wodnych i gleby wyjaśnia przyczyny

	<p>terminów: <i>fauna, endemit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie krainy i królestwa zoogeograficzne wymienia charakterystyczne zwierzęta żyjące w poszczególnych krainach zoogeograficznych wymienia czynniki przyrodnicze i antropogeniczne wpływające na kształtowanie się krajobrazu na Ziemi wymienia strefy krajobrazowe na Ziemi i wskazuje je na mapie wymienia sfery Ziemi i wskazuje po jednym przykładzie oddziaływań pomiędzy wybranymi sferami podaje przykłady sfer Ziemi kształtowanych przez procesy endogeniczne 	<p>zoogeograficzne</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrane krainy zoogeograficzne wymienia strefy życia w wodach oraz charakteryzuje jedną z nich opisuje komponenty środowiska przyrodniczego w strefie krajobrazowej wymienia wybrane parki narodowe w poszczególnych strefach krajobrazowych i wskazuje je na mapie wymienia przykłady oddziaływania i wpływu ruchów Ziemi na hydrosferę wyjaśnia powstawanie wiatrołomów w wyniku czynników atmosferycznymi omawia wpływ organizmów żywych na hydrosferę omawia i podaje przykłady wpływu obszarów leśnych na klimat lokalny opisuje na przykładach wpływ litosfery na procesy glebotwórcze podaje przykłady wpływu rodzaju podłoża na rzeźbę terenu 	<p>nierównomiernego rozmieszczenia stref roślinnych na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje piętność roślinną obszarów górskich na Ziemi wyjaśnia geograficzne przyczyny zróżnicowania świata zwierzęcego wymienia bariery ograniczające rozprzestrzenianie się zwierząt na Ziemi przyporządkowuje typowe gatunki fauny do poszczególnych krain zoogeograficznych porównuje cechy środowiska przyrodniczego i formy gospodarowania w poszczególnych strefach krajobrazowych na Ziemi omawia efekty działania siły odśrodkowej Ziemi i jej wpływ na litosferę wyjaśnia wpływ ruchów endogenicznych na zmiany linii brzegowej mórz i jezior oraz zmiany biegu rzeki omawia czynniki warunkujące strefowość klimatyczno-roślinno-glebową omawia wpływ biosfery i pedosfery na rozwój procesów stokowych 	<p>się zwierząt do warunków środowiska przyrodniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje i ocenia warunki życia w poszczególnych strefach mórz i oceanów charakteryzuje faunę w strefach mórz i oceanów podaje przykłady oddziaływania komponentów środowiska przyrodniczego na człowieka w poszczególnych strefach krajobrazowych wykazuje na podstawie map tematycznych strefowe i astrefowe zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Ziemi wykazuje wpływ oddziaływania ciał niebieskich na poszczególne sfery Ziemi ocenia skutki działania atmosfery na rzeźbę terenu wyjaśnia zależność występowania lodowców od warunków klimatycznych i ukształtowania powierzchni podaje przykłady wpływu wielkości opadów atmosferycznych na reżim rzek oraz tempo denudacji 	<p>występowania endemitów na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między środowiskiem przyrodniczym a życiem człowieka charakteryzuje wybrane środowisko strefowe lub astrefowe ocenia na przykładach wpływ różnych typów klimatu na litosferę wykazuje związek sieci hydrograficznej danego obszaru z budową geologiczną analizuje związki między litosferą a czynnikami klimatotwórczymi
<p>PRZEMIANY POLITYCZNE I GOSPODARCZE ŚWIATA</p>	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>morskie wody wewnętrzne, wody terytorialne, wyłączna strefa ekonomiczna</i> wymienia najczęstsze kryteria przyjmowane podczas formułowania definicji państwa wymienia kryteria podziału ustrojów politycznych państw 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na zmianę liczby państw na świecie wskazuje na mapie świata przykłady krajów, których granice nawiązują do warunków przyrodniczych lub zostały wyznaczone w sposób sztuczny wymienia czynniki wpływające na współczesny podział polityczny świata 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje zmiany liczby państw w Europie i na świecie przedstawia podział terytorialny mórz i oceanów analizuje podział wpływów na Antarktydzie analizuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 r. analizuje następstwa przemian 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego Antarktyda zgodnie z postanowieniami międzynarodowymi stanowi obszar międzynarodowy, objęty całkowitym zakazem eksploatacji surowców mineralnych ukazuje na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. opisuje wybrane ustroje 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany liczby państw na podstawie wiedzy o problemach współczesnego świata wyjaśnia na wybranych przykładach procesy, w których wyniku powstały nowe państwa pozaeuropejskie wyjaśnia wpływ kształtowania się podziału

	<p>świata</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia państwa mające dwie stolice i wskazuje je na mapie wymienia okresy w historii powszechnej, które wpłynęły na obecny układ państw na mapie politycznej świata wymienia państwa powstałe w Europie po 1989 r. wymienia główne mierniki i wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego wymienia przykłady państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> odczytuje na mapach aktualny podział polityczny świata wskazuje przykłady państw będących niegdyś kolonią podaje przykłady nowo utworzonych państw na świecie definiuje wybrane ekonomiczne mierniki wzrostu gospodarczego porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego 	<p>społeczno-ustrojowych po 1989 r.</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje HDI porównuje składowe HDI w wybranych państwach 	<p>polityczne na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje przestrzenne zróżnicowanie wartości PKB i HDI na świecie omawia podstawowe cechy gospodarcze, demograficzne i społeczne państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego wyjaśnia wpływ rozwoju społeczno-gospodarczego świata na inne elementy przestrzeni geograficznej (<i>Interakcje</i>) 	<p>politycznego świata na inne elementy przestrzeni geograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę konstruowania syntetycznych mierników rozwoju społeczno-gospodarczego, np. HDI
LUDNOŚĆ I URBANIZACJA	<ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie świata najludniejsze państwa podaje różnice w zaludnieniu wg kontynentów wymienia przykłady państw o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego wymienia teorie rozwoju społeczeństw wymienia fazy przejścia demograficznego wymienia przykłady państw znajdujących się w poszczególnych fazach przejścia demograficznego wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna</i>, <i>implozja demograficzna</i> podaje przykłady społeczeństwa młodego i starego odczytuje z wykresów średnią długość trwania życia w wybranych krajach świata wyjaśnia znaczenie terminów: <i>współczynnik feminizacji</i>, 	<ul style="list-style-type: none"> omawia etapy zaludniania Ziemi podaje czynniki wpływające na zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie oblicza współczynnik przyrostu naturalnego charakteryzuje etapy rozwoju demograficznego ludności na podstawie wykresu wymienia fazy przejścia demograficznego, w których następuje eksplozja demograficzna wymienia przyczyny eksplozji demograficznej oraz implozji demograficznej wskazuje czynniki kształtujące strukturę wieku ludności wymienia typy demograficzne społeczeństw charakteryzuje społeczeństwa młode, zastojowe i stare na przykładach wybranych państw świata omawia czynniki przyrodnicze i pozapryrodnicze rozmieszczenia ludności na świecie wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje liczbę ludności świata i jej zmiany oblicza tempo zmian liczby ludności na danym obszarze za pomocą wskaźnika dynamiki analizuje zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie analizuje model przejścia demograficznego na wybranych przykładach analizuje fazy przejścia epidemiologicznego na wybranych przykładach opisuje etapy rozwoju demograficznego ludności na przykładach wybranych państw świata opisuje przestrzenne zróżnicowanie eksplozji demograficznej i implozji demograficznej analizuje strukturę wieku i płci ludności na przykładach wybranych państw świata (na podstawie danych statystycznych) wyjaśnia konsekwencje 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny oraz skutki tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej ukazuje na przykładach konsekwencje wysokiego współczynnika przyrostu naturalnego wyjaśnia wpływ zmian ludnościowych na środowisko przyrodnicze i inne elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej i kulturowej (<i>Interakcje</i>) analizuje przyczyny i skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznego omawia problemy społeczno-gospodarcze związane ze starzeniem się społeczeństw wybranych krajów Europy Zachodniej analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności pod względem przeciętnej długości trwania życia, dzietności oraz umieralności niemowląt ukazuje przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany liczby ludności świata i poszczególnych kontynentów ukazuje przyczyny zmian demograficznych i epidemiologicznych w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo prognozuje zmiany udziału głównych grup wiekowych ludności Unii Europejskiej na podstawie różnorodnych źródeł wyjaśnia, dlaczego w analizach demograficznych stosuje się wskaźnik gęstości zaludnienia i wskaźnik fizjologicznej gęstości zaludnienia opisuje problem uchodźstwa na wybranych przykładach uzasadnia konieczność walki z rasizmem omawia wpływ podbojów kolonialnych na zróżnicowanie językowe świata ocenia wpływ religii na postawy społeczne i gospodarkę państw

	<p><i>współczynnik maskulinizacji</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia typy obszarów wg podziału ze względu na aktualny stopień zaludnienia podaje główne cechy rozmieszczenia ludności na świecie wymienia obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia na świecie określa gęstość zaludnienia na poszczególnych kontynentach wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja, imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, przyrost rzeczywisty</i> podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych na podstawie mapy tematycznej wymienia główne i mieszane odmiany ludzkie wyjaśnia znaczenie terminu <i>rasizm</i> wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> wymienia nazwy religii uniwersalnych wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym i kulturowym wymienia kategorie ludności na rynku pracy wymienia czynniki decydujące o poziomie aktywności zawodowej ludności wyjaśnia znaczenie terminów: <i>stopa bezrobocia, bezrobocie</i> 	<p>ludności na świecie na podstawie mapy tematycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny dużej koncentracji ludności na wybranym obszarze oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranych państw klasyfikuje migracje wyjaśnia przyczyny migracji podaje kierunki współczesnych migracji zagranicznych na świecie oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego ludności opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie na podstawie mapy tematycznej klasyfikuje języki świata ze szczególnym uwzględnieniem grup językowych rodziny indoeuropejskiej wymienia najbardziej rozpowszechnione języki świata na podstawie danych statystycznych charakteryzuje zróżnicowanie religijne i kulturowe świata przedstawia strukturę wyznaniową na świecie na podstawie danych statystycznych charakteryzuje kręgi kulturowe (cywilizacyjne) na świecie oraz wskazuje ich zasięg na mapie charakteryzuje czynniki decydujące o poziomie aktywności zawodowej ludności opisuje współczynnik aktywności zawodowej wg płci w wybranych państwach na podstawie danych statystycznych omawia strukturę zatrudnienia w poszczególnych fazach rozwoju gospodarczego charakteryzuje choroby cywilizacyjne, w tym otyłość wymienia przyczyny zgonów w najbogatszych państwach i krajach słabo rozwiniętych 	<p>starzenia się społeczeństwa</p> <ul style="list-style-type: none"> oblicza współczynnik feminizacji i współczynnik maskulinizacji analizuje rozmieszczenie ludności na świecie na podstawie mapy tematycznej wykazuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie porównuje czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności na świecie charakteryzuje przyczyny i konsekwencje migracji ludności w różnych państwach analizuje kierunki współczesnych migracji zewnętrznych i wewnętrznych podaje pozytywne i negatywne skutki ruchów migracyjnych charakteryzuje strukturę etniczną i narodowościową ludności świata wskazuje przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności analizuje strukturę zawodową ludności wybranych państw oblicza współczynnik aktywności zawodowej porównuje zróżnicowanie stopy bezrobocia w wybranych państwach na podstawie danych statystycznych charakteryzuje rodzaje bezrobocia analizuje społeczne 	<p>ludności na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje wskaźniki gęstości zaludnienia w wybranych państwach wymienia rodzaje i przyczyny uchodźstwa oraz podaje przykłady tego rodzaju migracji przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładach wskazuje konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie omawia znaczenie czynników społeczno-kulturowych w rozwoju gospodarczym wybranych regionów świata wyjaśnia zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych państwach i jej związek z poziomem rozwoju państwa omawia przyczyny zmian zachodzących na rynku pracy w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego analizuje pozytywne i negatywne skutki bezrobocia opisuje problem pracy dzieci – przyczyny, konsekwencje i obszary występowania omawia zróżnicowanie dostępu do usług medycznych w różnych krajach świata na podstawie mapy tematycznej wyjaśnia, na czym polega profilaktyka chorób wyjaśnia przyczyny przemian zachodzących współcześnie w osadnictwie wiejskim określa strukturę funkcjonalno-przestrzenną różnych miast ocenia zmiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miast wraz z rozwojem państw analizuje skutki urbanizacji 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem gospodarczym, a także ich konsekwencje na świecie oraz w wybranych krajach charakteryzuje współczesne formy zatrudnienia omawia działania państw podejmowane w celu ograniczenia bezrobocia przedstawia psychospołeczne skutki bezrobocia na podstawie materiałów źródłowych proponuje globalne i regionalne działania, które można podjąć w celu zwalczania chorób cywilizacyjnych i zakaźnych przedstawia cechy fizjonomiczne miast typowe dla różnych regionów świata oraz ich zmiany wraz z rozwojem gospodarczym porównuje problemy mieszkańców wielkich miast w państwach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo
--	---	--	--	--	---

	<p><i>ukryte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje bezrobocia omawia czynniki wpływające na stan zdrowia ludzi na świecie wyjaśnia przyczyny i skutki występowania chorób na świecie wymienia typowe choroby w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo wymienia rodzaje jednostek osadniczych podaje charakterystyczne cechy wsi wymienia funkcje miast podaje przykłady miast o różnych funkcjach wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i> wymienia płaszczyzny i fazy urbanizacji wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki lokalizacji i rozwoju jednostek osadniczych charakteryzuje nowe funkcje wsi opisuje wybrane funkcje miast charakteryzuje płaszczyzny urbanizacji opisuje fazy urbanizacji opisuje typy zespołów miejskich i wskazuje je na mapie wymienia przykłady megalopolis na świecie przedstawia procesy urbanizacyjne na świecie 	<p>i gospodarcze skutki występowania chorób na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje geograficzne uwarunkowania stanu zdrowia ludności świata rozpoznaje typy genetyczne kształtów wsi opisuje wpływ czynników przyrodniczych i antropogenicznych na kształtowanie się sieci osadniczej rozpoznaje typy miast i zespołów miejskich na świecie analizuje przyczyny urbanizacji w wybranych regionach porównuje zmiany liczby ludności w wybranych miastach świata na podstawie danych statystycznych opisuje zmiany w krajobrazie wielkich miast w różnych regionach świata wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu urbanizacji w różnych częściach świata 	<p>w wybranych regionach świata</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje układ przestrzenny głównych typów zespołów miejskich opisuje zróżnicowanie poziomu życia ludzi w miastach różnych typów i o różnej wielkości 	
<p>ROLNICTWO</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa określa funkcje rolnictwa wymienia formy użytkowania ziemi wymienia państwa o największym udziale gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wymienia cechy rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe do produkcji rolnej na świecie na podstawie mapy tematycznej ocenia poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych charakteryzuje elementy struktury użytkowania ziemi na podstawie wykresu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ czynników społeczno-ekonomicznych na rozwój rolnictwa na wybranych przykładach analizuje mierniki wielkości gospodarstw rolnych w wybranych państwach przedstawia wpływ czynników społeczno-gospodarczych na strukturę użytkowania ziemi przedstawia zróżnicowanie 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia środowisko przyrodnicze ze względu na możliwości rozwoju rolnictwa na wybranych przykładach ocenia poziom kultury rolnej oraz strukturę wielkościową i własnościową gospodarstw rolnych w wybranych krajach świata analizuje przyczyny i skutki zmian wielkości powierzchni gruntów 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia korzyści dla rolnictwa wynikające ze zwiększenia mechanizacji i chemizacji rolnictwa proponuje sposoby wykorzystania nieużytków do celów rolniczych wskazuje problemy związane z upowszechnianiem się roślin uprawnych zmodyfikowanych genetycznie

	<p>uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie regiony, w których przeważa rolnictwo uprzemysłowione • wyjaśnia znaczenie GMO • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wskazuje na mapie obszary występowania rolnictwa intensywnego i rolnictwa ekstensywnego • przedstawia podział roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne i produkcyjne • wymienia rośliny należące do poszczególnych grup • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • wymienia czynniki wpływające na produkcję zwierzęcą • wymienia produkty pochodzenia zwierzęcego • przedstawia państwa o największym поголовiu wybranych zwierząt gospodarskich • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> • przedstawia główne łowiska na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia kraje o najniższym spożyciu ryb w przeliczeniu na 1 mieszkańca na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>głód, niedożywienie, głód utajony</i> • podaje normy żywieniowe na świecie wg FAO • wskazuje liczbę głodujących 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje przyczyny dużego zróżnicowania udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi w wybranych państwach • wyjaśnia przyczyny rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wskazuje rejony upraw roślin zmodyfikowanych genetycznie na mapie świata • wymienia typy rolnictwa i omawia ich rozmieszczenie na świecie • omawia różnice między rolnictwem intensywnym a ekstensywnym • charakteryzuje główne regiony rolnicze na świecie na podstawie mapy tematycznej • przedstawia zastosowanie roślin uprawnych • opisuje rozmieszczenie upraw głównych ziemioplodów na podstawie map tematycznych • wskazuje kierunki chowu zwierząt • przedstawia typy chowu zwierząt gospodarskich • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość поголовia wybranych zwierząt gospodarskich na podstawie map tematycznych i danych statystycznych • wymienia czołowych importerów i eksporterów wołowiny i wieprzowiny na podstawie danych statystycznych • wskazuje na mapie kraje o największych światowych połowach morskich • omawia gospodarcze wykorzystanie wybranych gatunków ryb • wskazuje przyczyny nadmiernego odławiania organizmów morskich • wyjaśnia przyczyny oraz skutki głodu i niedożywienia ludności na świecie 	<p>struktury użytkowania ziemi na świecie na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje wybrane wskaźniki rolnictwa uprzemysłowionego • opisuje cechy rolnictwa pierwotnego, tradycyjnego i rynkowego • porównuje gospodarkę rolną w wybranych regionach rolniczych • analizuje rozmieszczenie i wielkość produkcji roślinnej w wybranych regionach świata • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • oblicza wielkość plonów • omawia zróżnicowanie hodowli na świecie • wyjaśnia różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • analizuje produkcję zwierzęcą w wybranych regionach świata • podaje różnice między akwakulturą a rybołówstwem • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości połowów ryb w wybranych państwach świata • analizuje zagrożenia produktywności mórz i oceanów • opisuje problemy żywienia ludności świata na podstawie różnych źródeł • wyjaśnia, dlaczego w niektórych krajach świata o sprzyjających warunkach rozwoju rolnictwa występuje problem niedożywienia ludności • opisuje zasoby leśne świata na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • wskazuje przyczyny oraz skutki 	<p>ornych, użytków zielonych, nieużytków oraz lasów na przykładach państw leżących na różnych kontynentach</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wykazuje różnice w intensywności rolnictwa w wybranych krajach świata • wyjaśnia znaczenie uprawy zbóż, roślin przemysłowych oraz używek na świecie • wyjaśnia zależność chowu wybranych zwierząt gospodarskich na świecie od czynników przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych • analizuje przestrzenne zróżnicowanie wielkości spożycia ryb na świecie • podaje przykłady zagrożeń wywołanych nadmierną eksploatacją mórz i oceanów • wskazuje możliwości rozwoju wykorzystania zasobów oceanów i mórz • porównuje i uzasadnia strukturę spożycia żywności w państwach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo • wyjaśnia wpływ działalności rolniczej na inne elementy przestrzeni społeczno-gospodarczej i kulturowej • wykazuje skutki nieracjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia argumenty za i przeciw wybranym sposobom intensyfikacji produkcji rolnej • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych rozwoju rolnictwa na wielkość, rozmieszczenie i specjalizację produkcji rolnej w różnych regionach świata • wykazuje zależność pomiędzy поголовiem wybranych gatunków zwierząt gospodarskich a wielkością produkcji mięsa, mleka i innych produktów • przedstawia sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych • proponuje działania, które można podjąć w celu zwiększenia produkcji rolnej na świecie, zmiany struktury produkcji oraz dystrybucji żywności • proponuje sposoby walki z głodem • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • podaje przykłady działań zapobiegających zmniejszaniu się powierzchni lasów na świecie
--	---	--	---	---	---

	<p>na świecie na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje lasów wskazuje kraje o największej lesistości wymienia kraje o największym udziale w światowej produkcji drewna wyjaśnia znaczenie terminu <i>deforestacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje rozmieszczenie obszarów niedoboru i nadwyżek żywności na podstawie mapy tematycznej wskazuje największych eksporterów żywności na świecie na podstawie danych statystycznych przedstawia rozmieszczenie największych kompleksów leśnych na Ziemi przedstawia zróżnicowanie lesistości na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia sposoby prowadzenia racjonalnej gospodarki leśnej w różnych regionach 	wycinania i niszczenia lasów równikowych		
PRZEMYSŁ	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje przemysłu wymienia etapy procesu industrializacji wskazuje na mapie kraje nowo uprzemysłowione przedstawia kryteria podziału przemysłu i funkcje przemysłu wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu wymienia przykłady zakładów przemysłowych uzależnionych od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych przedstawia podział zasobów naturalnych podaje przykłady zastosowania wybranych surowców wyjaśnia znaczenie terminu <i>recykling</i> przedstawia podział źródeł energii podaje przykłady zastosowań surowców energetycznych wymienia największych producentów wybranych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia udział przemysłu w tworzeniu PKB w wybranych krajach na podstawie wykresu charakteryzuje kraje nowo uprzemysłowione opisuje rozwój przemysłu i zmiany w strukturze produkcji przemysłowej przedstawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na wybranych przykładach omawia przymusową, związaną oraz swobodną lokalizację przemysłu charakteryzuje surowce metaliczne, chemiczne i skalne przedstawia znaczenie poszczególnych zasobów naturalnych opisuje rozmieszczenie wybranych surowców mineralnych na podstawie mapy tematycznej omawia recykling jako nowe źródło surowców opisuje wykorzystanie odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii charakteryzuje zmiany w bilansie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje strukturę i rolę przemysłu w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego omawia rolę przemysłu w gospodarce państw przedstawia zróżnicowanie poziomu rozwoju przemysłu na świecie wskazuje wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych branż wyjaśnia znaczenie behawioralnych czynników lokalizacji przemysłu wyjaśnia rolę surowców mineralnych w rozwoju przemysłu przedstawia głównych producentów surowców mineralnych opisuje rozmieszczenie i wielkość wydobycia wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych charakteryzuje kierunki 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia różnice ilościowe i jakościowe produkcji przemysłowej państw o różnym poziomie rozwoju omawia wpływ przemysłu na wzrost gospodarczy i jakość życia ludności świata porównuje zróżnicowanie zasobów pracy w przemyśle tradycyjnym i przemyśle zaawansowanej technologii uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania surowcami mineralnymi charakteryzuje światowe zasoby i wydobycie wybranych surowców mineralnych na podstawie danych statystycznych wyjaśnia znaczenie ropy naftowej dla gospodarki energetycznej państw oraz dla handlu międzynarodowego wykazuje związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a strukturą produkcji energii elektrycznej w danym państwie opisuje aktualne tendencje i kierunki w energetyce światowej wykazuje związek pomiędzy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny i skutki wzrastającej roli krajów nowo uprzemysłowionych w światowej gospodarce na podstawie dostępnych źródeł omawia zmianę roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie wyjaśnia przyczyny wzrostu roli metali ziem rzadkich w gospodarce światowej na podstawie dostępnych źródeł wykazuje dysproporcje w rozmieszczeniu rejonów produkcji i konsumpcji surowców energetycznych oraz konsekwencje tych dysproporcji ocenia skutki rosnącego zużycia energii elektrycznej oraz uzasadnia konieczność pozyskiwania jej nowych źródeł opisuje możliwości wykorzystywania wykorzystania alternatywnych źródeł energii w wybranych krajach świata wyjaśnia tendencje zmian w rozwoju i rozmieszczeniu okręgów przemysłowych na świecie ocenia wpływ przemysłu

	<p>surowców energetycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje głównych producentów energii elektrycznej na świecie na podstawie danych statystycznych • wymienia typy elektrowni • wskazuje największe hydroelektrownie oraz elektrownie atomowe na mapie świata • wymienia rodzaje okręgów przemysłowych • wskazuje na mapie przykłady okręgów przemysłowych na świecie • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu high-tech • wskazuje największe ośrodki przemysłu high-tech na podstawie mapy 	<p>energetycznym świata</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje ośrodki wydobywania surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej • opisuje znaczenie energii elektrycznej dla gospodarki i życia codziennego • charakteryzuje zmiany w strukturze zużycia energii następujące wraz z rozwojem gospodarczym państw świata • charakteryzuje różne typy elektrowni • przedstawia udział energii elektrycznej pochodzącej z różnych elektrowni w wybranych krajach na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia czynniki przestrzennej koncentracji przemysłu • charakteryzuje rozmieszczenie i rozwój obszarów koncentracji przemysłu na wybranych przykładach • opisuje czynniki lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanej technologii • przedstawia znaczenie przemysłu high-tech • omawia rozmieszczenie wybranych technopolii na świecie 	<p>eksportu i importu surowców energetycznych na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania źródeł produkcji energii elektrycznej • omawia zmiany wielkości produkcji energii elektrycznej na świecie • przedstawia wady i zalety różnych typów elektrowni • wyjaśnia rolę i znaczenie energetyki alternatywnej • wyjaśnia, dlaczego energetyka alternatywna rozwija się w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo • charakteryzuje etapy rozwoju okręgu przemysłowego • wykazuje skutki restrukturyzacji przemysłu • opisuje cechy przemysłu zaawansowanej technologii • omawia formy organizacji przestrzennej przemysłu high-tech • charakteryzuje wybrane technopolie 	<p>warunkami przyrodniczymi a lokalizacją różnych typów elektrowni</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny i skutki rozwoju energetyki atomowej • wyjaśnia zależność między restrukturyzacją przemysłu a rozwojem okręgów przemysłowych • podaje korzyści związane z tworzeniem i funkcjonowaniem parków technologicznych • analizuje znaczenie przemysłu high-tech 	<p>zaawansowanej technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia</p>
USŁUGI	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi • podaje przykłady usług podstawowych i wyspecjalizowanych • przedstawia podział komunikacji • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, łączność, terminal</i> • przedstawia kryteria podziału transportu • wymienia czynniki przyrodnicze i społeczno- 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje znaczenie usług materialnych i niematerialnych • wymienia sekcje usługowe wg PKD • przedstawia uwarunkowania rozwoju komunikacji • przedstawia rolę komunikacji w gospodarce • opisuje czynniki warunkujące rozwój sieci transportowej • omawia gęstość sieci dróg na świecie na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje etapy rozwoju usług • wykazuje znaczenie usług dla gospodarki państw • analizuje dynamikę wzrostu zapotrzebowania na usługi transportowe i łącznościowe na poszczególnych etapach rozwoju • analizuje wielkość i rodzaje ładunków przewożonych różnymi rodzajami transportu lądowego w wybranych krajach 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje udział usług w strukturze zatrudnienia w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych • omawia wpływ postępu cywilizacyjnego na wzrost popytu na usługi komunikacyjne na podstawie dostępnych źródeł • omawia wady i zalety transportu samochodowego kolejowego i przesyłowego • omawia wady i zalety transportu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie usług wyspecjalizowanych dla rozwoju społeczno-gospodarczego państw • ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w działalności gospodarczej państw • omawia zmiany znaczenia transportu kolejowego na świecie • wyjaśnia zmiany znaczenia poszczególnych rodzajów

	<p>ekonomiczne warunkujące rozwój sieci transportowej</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie kraje o dużej gęstości sieci drogowej i kolejowej wskazuje na mapie największe porty morskie na świecie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>tania bandera, żegluga kabotażowa</i> wymienia największe porty lotnicze pod względem liczby odprawianych pasażerów na świecie i wskazuje je na mapie podaje przykłady wykorzystania nowoczesnych usług telekomunikacyjnych w życiu codziennym wymienia przyczyny spadku znaczenia usług pocztowych klasyfikuje turystykę wg różnych kryteriów wyjaśnia, co składa się na atrakcyjność turystyczną wymienia regiony atrakcyjne turystycznie wskazuje kraje najczęściej odwiedzane przez turystów wymienia nowe siedem cudów świata wymienia nowoczesne usługi podaje nazwy największych banków na świecie pod względem przychodów 	<p>tematycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje gęstość sieci kolejowej na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia najdłuższe rurociągi i gazociągi na świecie podaje przyczyny, dla których armatorzy rejestrują statki w krajach taniej bandery wskazuje na mapie najważniejsze szlaki żeglugi śródlądowej na poszczególnych kontynentach charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu lotniczego podaje przykłady dużego wpływu łączności na współczesną gospodarkę opisuje rozwój wybranych współczesnych środków łączności wykazuje spadek znaczenia usług pocztowych na podstawie danych statystycznych przedstawia przyczyny rozwoju turystyki na świecie omawia zróżnicowanie ruchu turystycznego na świecie wg regionów na podstawie danych statystycznych wskazuje korzyści wynikające z rozwoju turystyki charakteryzuje najważniejsze regiony turystyczne świata na podstawie różnych źródeł opisuje atrakcje turystyczne wybranych regionów Europy podaje przyczyny rozwoju nowoczesnych usług bankowych, ubezpieczeniowych oraz inwestycyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> określa rolę transportu przesyłowego opisuje wielkość przeladunku i strukturę towarów przeladowywanych w największych portach świata na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych opisuje sieć transportu śródlądowego na świecie na podstawie mapy tematycznej omawia znaczenie transportu lotniczego opisuje rolę telekomunikacji komputerowej w światowej gospodarce omawia rolę postępu technologicznego w rozwoju telekomunikacji analizuje cele ruchu turystycznego we współczesnym świecie opisuje cechy i uwarunkowania ruchu turystycznego na świecie wyjaśnia, czym jest monokultura turystyczna opisuje walory turystyczne wybranych ośrodków i regionów turystycznych na świecie na podstawie różnych źródeł wykazuje dysproporcje w dostępie do nowoczesnych usług finansowych, edukacyjnych i zdrowotnych uzasadnia duży wpływ banków i giełd na funkcjonowanie gospodarki i życie człowieka przedstawia na podstawie danych statystycznych poziom zaspokojenia potrzeb na usługi podstawowe i wyspecjalizowane w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego 	<p>wodnego i lotniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia rolę kanałów w skracaniu dróg morskich wyjaśnia, dlaczego rola żeglugi śródlądowej w wielu krajach jest coraz mniejsza wykazuje zróżnicowanie dostępu do telefonii komórkowej oraz internetu w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego na podstawie danych statystycznych przedstawia ekonomiczne, społeczne i przyrodnicze skutki rozwoju turystyki na wybranych przykładach wyjaśnia przyczyny dużego udziału Europy w międzynarodowym rozwoju turystycznym porównuje regiony o różnym stopniu zagospodarowania turystycznego analizuje przestrzenne zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie omawia współzależność procesu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poziomu edukacji i nauki omawia wpływ nowoczesnych usług na życie i działalność człowieka (<i>Interakcje</i>) 	<p>transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym</p> <ul style="list-style-type: none"> określa wpływ światowego kryzysu ekonomicznego na natężenie oraz kierunki ruchu pasażerów i towarów na podstawie dostępnych źródeł wykazuje zagrożenia związane z nowoczesną technologią informacyjną wykazuje znaczenie turystyki dla rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych krajów i regionów świata wskazuje korzyści wynikające z rozwoju turystyki analizuje niekorzystne zmiany w środowisku przyrodniczym związane z rozwojem różnych form turystyki wyjaśnia znaczenie nowoczesnych usług dla rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych krajów świata ze szczególnym uwzględnieniem usług finansowych
<p>PROBLEMY WSPÓŁCZESNEGO</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje przyczyny dysproporcji w 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wybrane mierniki 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje działania mające

<p>ŚWIATA</p>	<p>wpływające na dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym krajów świata</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie kraje bogatej Północy i biednego Południa • wskazuje płaszczyzny globalizacji • wymienia największe korporacje na świecie na podstawie danych statystycznych • wskazuje płaszczyzny integracji międzynarodowej • wymienia główne organy ONZ • podaje przykłady krajów członkowskich Unii Europejskiej • przedstawia przedmioty obrotu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> • podaje przykłady państw o dodatnim lub ujemnym bilansie handlowym na podstawie danych statystycznych • wymienia źródła konfliktów na świecie • wyjaśnia, czym różni się terroryzm od konfliktu zbrojnego • podaje przykłady państw, w których toczą się konflikty etniczne • wskazuje na mapie państwa objęte arabską wiosną 	<p>rozwoju społeczno-gospodarczym państw i regionów świata</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia państwa należące do grupy BRICS • wskazuje przyczyny globalizacji na świecie • definiuje indeks globalizacji i wskazuje kraje o najwyższym indeksie globalizacji • przedstawia formy współpracy międzynarodowej • omawia rozmieszczenie wybranych organizacji międzynarodowych na świecie na podstawie mapy tematycznej • przedstawia czynniki rozwoju handlu międzynarodowego • przedstawia rodzaje obrotów w handlu międzynarodowym • opisuje bilans handlowy i bilans płatniczy • przedstawia przyczyny konfliktów na świecie • przedstawia zagrożenia związane z terroryzmem • przedstawia przyczyny rozprzestrzeniania się konfliktów w wybranym regionie świata • przedstawia przebieg wybranego konfliktu zbrojnego na podstawie dostępnych źródeł • podaje przykłady izolacji państwowej na świecie 	<p>poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i jakości życia mieszkańców na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje cechy demograficzne, społeczne i gospodarcze państw bogatej Północy i biednego Południa • wskazuje przyczyny wzrostu znaczenia korporacji międzynarodowych dla gospodarki światowej • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturowej • omawia działalność wybranych organizacji międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, politycznym i militarnym • podaje przykłady krajów członkowskich wybranych organizacji międzynarodowych • analizuje współczesne problemy międzynarodowej wymiany handlowej • analizuje strukturę towarową i geograficzną obrotów handlu światowego • omawia przyczyny wybranych zamachów terrorystycznych na świecie • omawia przebieg konfliktów w Europie, Azji i w Afryce oraz wskazuje na mapie świata obszary objęte tymi konfliktami • omawia przyczyny izolacji państwowej na świecie 	<p>i konsekwencje podziału świata na bogatą Północ i biedne Południe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje i uzasadnia pozytywne i negatywne skutki globalizacji • wskazuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • ocenia uwarunkowania rozwoju handlu międzynarodowego • przedstawia skutki konfliktów zbrojnych i terroryzmu • omawia konsekwencje izolacjonizmu państw na płaszczyznach: politycznej, społecznej i gospodarczej • omawia rolę ONZ w rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych 	<p>na celu zmniejszenie dysproporcji rozwoju w społeczno-gospodarczym krajów oraz regionów</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego globalizacja na płaszczyźnie ekonomicznej ma największy wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy świata • omawia rolę i znaczenie organizacji naukowych, sportowych oraz kulturalnych na świecie na podstawie dostępnych źródeł • wyjaśnia wpływ międzynarodowej wymiany handlowej na rozwój społeczno-gospodarczy państw • omawia działania organizacji międzynarodowych i rządów państw podejmowane w celu ograniczenia terroryzmu i konfliktów zbrojnych • ocenia wpływ konfliktów zbrojnych na pogłębienie się różnic między bogatymi a biednymi krajami świata • omawia konflikty toczące się aktualnie na świecie na podstawie źródeł
<p>CZŁOWIEK W PRZESTRZENI PRZYRODNICZEJ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropoprosja</i> • wymienia poglądy na temat 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • omawia podstawowe zasady 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia poglądy filozoficzne dotyczące relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • omawia przykłady wpływu 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje relację człowiek – środowisko przyrodnicze na różnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego • ocenia możliwości realizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia skutki zmian środowiska w holocenie związane z działalnością człowieka • przedstawia przykłady działań organizacji międzynarodowych

	<p>relacji człowiek – środowisko</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny globalnego ocieplenia klimatu podaje przyczyny powstawania smogu i kwaśnych opadów wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery wskazuje obszary niedoboru wody na świecie na podstawie mapy tematycznej wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lej depresyjny, recykling</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>erozja, degradacja gleb</i> podaje cechy gleb zdegradowanych podaje przyczyny pustynnienia wskazuje na mapie obszary zagrożone pustynnieniem wymienia strategie ochrony środowiska podaje nazwy organizacji zajmujących się ochroną środowiska 	<p>zrównoważonego rozwoju</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje przestrzenne zróżnicowanie zanieczyszczeń powietrza na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia skutki nadmiernej emisji zanieczyszczeń do atmosfery omawia gospodarowanie zasobami wodnymi podaje przykłady katastrof ekologicznych omawia przykłady wpływu działalności gospodarczej człowieka na litosferę podaje przyczyny degradacji gleb wskazuje przykłady wpływu działalności człowieka na degradację i dewastację gleb wskazuje sposoby ratowania środowiska geograficznego podaje przykłady działań wybranych organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną środowiska podaje przykłady rezerwatów biosfery 	<p>działalności gospodarczej człowieka na zmniejszanie się warstwy ozonowej</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ działalności gospodarczej człowieka na atmosferę ze szczególnym uwzględnieniem zmian klimatycznych wyjaśnia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach świata wyjaśnia sposoby walki z odpadami przemysłowymi i komunalnymi proponuje działania człowieka wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą podaje sposoby ograniczenia erozji gleb analizuje przyczyny i skutki wylesiania omawia międzynarodowe inicjatywy w zakresie ochrony środowiska 	<p>podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju w skali lokalnej, regionalnej i globalnej</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego wzrost efektu cieplarnianego jest uważany za problem globalny ocenia skutki zmian w środowisku wywołanych kwaśnymi opadami przedstawia skutki nadmiernego poboru wody w wyniku działalności gospodarczej człowieka opisuje kierunki oddziaływania człowieka na litosferę wymienia sposoby ograniczania ilości odpadów przemysłowych i komunalnych omawia wpływ człowieka na biosferę dowodzi na przykładach, że naruszenie stabilności ekosystemów może powodować nieodwracalne zmiany w środowisku naturalnym wyróżnia i charakteryzuje siedem kategorii obszarów chronionych 	<p>i rządów państw podejmowanych w celu redukcji zanieczyszczeń atmosfery</p> <ul style="list-style-type: none"> proponuje działania zapobiegające morskim katastrofom ekologicznym uzasadnia konieczność ochrony gleb przed degradacją i przedstawia sposoby zapobiegania niszczeniu gleby przedstawia przykłady działań krajów, organizacje międzynarodowe i regionalne w celu rozwiązywania problemów globalnych i lokalnych w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody
<p>ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE POLSKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wyłączna strefa ekonomiczna, wody terytorialne, morskie wody wewnętrzne</i> wskazuje na mapie geometryczny środek Polski wyjaśnia znaczenie terminu <i>region fizycznogeograficzny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej omawia znaczenie gospodarcze 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka wymienia i opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze regionu, w którym mieszka przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej omawia znaczenie gospodarcze 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski wymienia klimatyczne pory roku wymienia czynniki wpływające na klimat Polski podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu wegetacyjnego oraz określa częstość kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych wyjaśnia, czym jest bilans wodny wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy wskazuje na mapie zlewiska i 	<p>erach i okresach</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski omawia zasięgi zlodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku opisuje florę i faunę Bałtyku 	<p>głównych surowców mineralnych Polski (węgiel kamienny, węgiel brunatny, rud miedzi i soli kamiennej)</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy podaje różnice między krajobrazem młodoglacjalnym a krajobrazem staroglacjalnym przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce charakteryzuje zasoby wodne Polski analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych omawia czynniki wpływające na temperaturę wód 	<p>surowców mineralnych Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce charakteryzuje pasy rzeźby terenu opisuje procesy egzogeniczne i endogeniczne mające wpływ na ukształtowanie powierzchni regionu, w którym mieszka wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski omawia cechy klimatu wybranego regionu Polski przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski wymienia rodzaje powodzi występujących w Polsce podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce omawia znaczenie jezior w Polsce omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce charakteryzuje linię brzegową i omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego 	<p>złóż surowców mineralnych</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały ich złoża identyfikuje związki między budową geologiczną Polski i regionu, w którym mieszka, a głównymi cechami ukształtowania powierzchni porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce wyjaśnia przyczyny dużej
--	---	--	--	---	--

	<p>dorzecza głównych rzek Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> • wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie • wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie • opisuje położenie Morza Bałtyckiego • podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim • wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową • wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego <p>odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku</p>		<p>powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Bałtyku na podstawie mapy 		<p>koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku • proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
<p>ZWIĄZKI MIĘDZY ELEMENTAMI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi opisać położenie i obszar Tatr • wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi • wymienia piętra klimatyczno-roślinne w Tatrach • wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce • opisuje położenie gór średnich i niskich • wyjaśnia znaczenie terminu <i>flisz karpcki</i> • wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr • przedstawia podział Tatr • wymienia formy rzeźby wysokogórskiej • charakteryzuje wody powierzchniowe Tatr • opisuje świat zwierząt w Tatrach • opisuje florę i faunę Bieszczad • wymienia pasma górskie Sudetów • opisuje klimat i roślinność Sudetów • omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich • opisuje rzeźbę krasową na 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach • wymienia cechy klimatu Tatr • charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach • opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach • omawia piętrowość roślinną w Bieszczadach • omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów • wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu • omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr • porównuje środowisko przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich • omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych • omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn • opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza • porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach • przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad • opisuje wpływ skał

	<ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie Gór Świętokrzyskich • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gołoborza</i> • opisuje położenie i obszar pasa wyżyn • wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie • opisuje położenie i obszar nizin • wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki wodne pasa nizin • wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin • wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin • opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy • wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy • wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują • wymienia największe jeziora pasa pojezierzy i wskazuje je na mapie • opisuje położenie, obszar i granice pasa pobraży • wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobraży 	<p>Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach • podaje cechy krajobrazu starogłacialnego • charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie nizin • omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin • wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin • podaje cechy krajobrazu młodogłacialnego na obszarze pojezierzy • opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach • opisuje cechy krajobrazu pasa pobraży • wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobraży • charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów • charakteryzuje krajobraz gór niskich • omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje cechy środowiska przyrodniczego pasa wyżyn • opisuje zlodowacenia na obszarze pasa nizin • przedstawia rzeźbę pasa nizin • charakteryzuje gleby równin starogłacialnych na podstawie profili glebowych • omawia zlodowacenia na obszarze pojezierzy • omawia wpływ lądolodu na rzeźbę pojezierzy • charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach • przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobraży • charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobraży • charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobraży • opisuje działalność gospodarczą w pasie pobraży 	<p>wyżyn</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego • wyjaśnia wpływ lądolodu na środowisko nizin • omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy • wyjaśnia genezę pól wydmywanych występujących w pasie nizin • porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej • omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin • omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność • omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy • opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych • omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych 	<p>węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn • wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru • przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem • porównuje krajobraz młodogłacialny z krajobrazem starogłacialnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe) • omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobraży
KRAJOBRAZY POLSKI	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów • wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego • podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy krajobrazu • wymienia główne funkcje krajobrazów • wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady • opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska • opisuje wybrane funkcje krajobrazów • porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu • charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom • przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych • wymienia czynniki wpływające 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka • opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, wymienia jego funkcje oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji • rozpoznaje na podstawie

	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • podaje przykłady krajobrazu kulturowego • wymienia cechy krajobrazu mozaikowego • wyjaśnia, czym zajmuje się krajoznawstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy • podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr • podaje cechy krajobrazu kulturowego • podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Roztocza • podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina • wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii • wymienia organizacje krajoznawcze w Polsce • wymienia główne metody ochrony krajobrazu 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe • charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagienno-łęgowe i podaje obszary ich występowania • opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości • opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie • podaje główne działania promocyjne Polskiej Organizacji Turystycznej 	<p>na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy • charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie • określa rolę turystyki i krajoznawstwa w poznawaniu różnicowania i piękna krajobrazów przyrodniczych i kulturowych Polski • wyjaśnia, na czym polega ochrona krajobrazów, i podaje przykłady działań podejmowanych w jej ramach 	<p>materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe</p> <ul style="list-style-type: none"> • prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji • przedstawia sposoby promocji walorów krajobrazowych
LUDNOŚĆ I URBANIZACJA W POLSCE	<ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>depopulacja</i> • wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik feminizacji</i> • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia regiony silnie i 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności • przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy • przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy • oblicza współczynnik feminizacji • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej • omawia skutki depopulacji • analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu • omawia współczynnik dzietności w Polsce w latach 1960–2019 na podstawie wykresu • podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych • omawia zróżnicowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych • przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu • charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań • wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw • wykazuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych i 	<ul style="list-style-type: none"> • prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju • przedstawia działania rządu w zakresie polityki prorodzinnej i ich wpływ na zachowania prokreacyjne Polaków • analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym • przedstawia sytuację migracyjną w regionie, w którym mieszka, na podstawie dostępnych źródeł informacji

	<p>słabo zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce wymienia państwa, w których żyje najliczniejsza Polonia, i wskazuje je na mapie wyjaśnia znaczenie terminów <i>mniejszość narodowa</i> i <i>mniejszość etniczna</i> wymienia mniejszości narodowe i mniejszości etniczne w Polsce wyjaśnia znaczenie terminu <i>region etnograficzny</i> wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności wyjaśnia znaczenie terminu <i>aktywność ekonomiczna</i> omawia strukturę ludności Polski według aktywności ekonomicznej w 2019 r. na podstawie danych statystycznych wymienia sektory gospodarki wyjaśnia znaczenie terminów <i>podaż pracy</i> i <i>popyt na pracę</i> wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności wyjaśnia znaczenie terminu <i>ubóstwo</i> wymienia wskaźniki ubóstwa wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce wymienia główne opcje polityczne w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce omawia współczynnik salda migracji wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski wymienia czynniki wpływające na poziom życia wyjaśnia różnice między referendum ogólnokrajowymi a referendum lokalnymi omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady podaje przykłady aglomeracji miejskich podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną wyjaśnia znaczenie terminu <i>inteligentne miasta</i> i podaje przykłady inteligentnych miast 	<p>przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny migracji zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski omawia formy zatrudnienia w Polsce przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu wyjaśnia uwarunkowania 	<p>historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych krajach UE analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map wymienia przyczyny przestrzennego zróżnicowania preferencji wyborczych Polaków analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych w 2019 r. na podstawie map opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy opisuje działania państwa na rzecz ograniczania ubóstwa ocenia regionalne zróżnicowanie pomocy społecznej w Polsce na podstawie mapy analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce
--	---	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu wymienia najludniejsze miasta Polski i wskazuje na mapie wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej podaje wady i zalety życia na wsi 	<p>współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach charakteryzuje <i>genius loci</i> miasta podaje przyczyny zróżnicowania poczucia więzi z miastem omawia czynniki sprzyjające zmianie miejsca zamieszkania i utrudniające tę zmianę charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce omawia cechy strefy podmiejskiej wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej 	<p>w różnych okresach historycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce na podstawie mapy omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich 	
GOSPODARKA POLSKI	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa wymienia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce wymienia cechy żywności ekologicznej wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa podaje cechy rolnictwa ekologicznego opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej na podstawie danych statystycznych wymienia czynniki decydujące o 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy omawia regionalne zróżnicowanie pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce przedstawia rozwój i strukturę 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na możliwości przemian strukturalnych w rolnictwie Polski omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu uzasadnia potrzebę kontrolowania gospodarstw produkujących żywność ekologiczną przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój

	<p>Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce wymienia główne porty lotnicze w Polsce wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce i wskazuje je na mapie wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej wskazuje na mapie główne porty handlowe i pasażerskie na polskim wybrzeżu wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce wymienia główne obszary turystyczne Polski 	<p>lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej opisuje cechy socjalistycznej gospodarki podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce charakteryzuje transport lotniczy w Polsce omawia transport przesyłowy w Polsce 	<p>polskiego przemysłu do II wojny światowej</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia charakter przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. wyjaśnia skutki przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej omawia transport przesyłowy w Polsce omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce analizuje stan infrastruktury 	<p>przemysłu w naszym kraju</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia hipotezy dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce określa znaczenie węzłów i terminali transportowych dla gospodarki kraju ocenia szanse i zagrożenia rozwoju polskiej żeglugi promowej na Bałtyku ocenia możliwości rozwoju przemysłu stoczniowego w Polsce przedstawia stan i perspektywy rozwoju polskiego rybołówstwa dyskutuje na temat możliwości rozwoju gospodarki morskiej Polski na podstawie materiałów źródłowych prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego
--	--	--	---	---	---

			<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych • ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniając atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie z wykorzystaniem mapy i odbiornika GPS 	
STAN ŚRODOWISKA I JEGO OCHRONA W POLSCE	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód • wyjaśnia znaczenie terminu <i>degradacja gleb</i> • wyjaśnia, dlaczego należy chronić środowisko przyrodnicze • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy • wymienia parki narodowe w Polsce <p>wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód • wymienia przyczyny degradacji gleb • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych parkach narodowych w Polsce • wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce <p>wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> • omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. • wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych • wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska • omawia wybrane zanieczyszczenia powietrza w Polsce według źródeł ich emisji • opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce • prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce • przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce • opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. • podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce • analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce • prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska • wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja <p>przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka • dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS • uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski • podaje przykłady działań na rzecz ochrony środowiska, które mogą być podejmowane przez każdego człowieka
BADANIA I OBSERWACJE TERENOWE	<ul style="list-style-type: none"> • znajduje informacje przydatne podczas analizy na oficjalnych stronach internetowych firm, przedsiębiorstw i urzędów • przygotowuje kwestionariusz 	<ul style="list-style-type: none"> • dokonuje wyboru przedmiotu badań • dokonuje wyboru obszaru badań • odczytuje informacje z opracowań kartograficznych i map internetowych 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza wywiad z przedstawicielem przedsiębiorstwa, placówki usługowej lub lokalnego urzędu • selekcjonuje i dokumentuje 	<ul style="list-style-type: none"> • wyciąga wnioski z przeprowadzonych obserwacji i badań • porównuje dane statystyczne dotyczące różnych obszarów zaczerpnięte z publikacji GUS 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentuje wyniki badań w postaci posteru, portfolio i opracowań kartograficznych • przedstawia wyniki badań w pracy pisemnej lub tabeli porównawczej

	<ul style="list-style-type: none"> ankiety wykonuje proste obliczenia sporządza dokumentację fotograficzną 	<ul style="list-style-type: none"> zbiera informacje z wykorzystaniem map, danych statystycznych lub obserwacji w terenie opracowuje wyniki ankiety 	<p>wyniki prowadzonych obserwacji</p> <ul style="list-style-type: none"> identyfikuje problemy występujące na wybranym obszarze 		<ul style="list-style-type: none"> formułuje wnioski i proponuje działania, które należy podjąć, aby zrealizować wskazane cele przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości
STREFOWOŚĆ ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO NA ZIEMI	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy wymienia rodzaje wietrzeń wymienia czynniki astrefowe wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych omawia wybrane czynniki astrefowe 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzeń w różnych szerokościach geograficznych omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych 	<ul style="list-style-type: none"> identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi

<p>PROBLEMY ŚRODOWISKOWE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym jest geozagrożenie • wymienia przykłady geozagrożeń • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>katastrofa naturalna, klęska żywiołowa</i> • wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń • wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne • podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych • wymienia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone • wymienia zagrożenia geologiczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkanizm, trzęsienie ziemi</i> • wyjaśnia, czym jest lej krasowy • wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb • wymienia przyczyny erozji gleb • wyjaśnia, czym jest pustynnienie • wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi • wyjaśnia, czym jest ślad wodny <p>wyjaśnia, czym są</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę • wymienia różne sposoby ostrzegania przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach • przedstawia trasy cyklonów tropikalnych • wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie • wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne • wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powodzie • wymienia czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu • przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy • wymienia globalne skutki zmian klimatu • podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi • podaje przyczyny wulkanizmu • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najwięcej wulkanów • przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb • podaje przyczyny pustynnienia • omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki • podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności <p>wymienia przestrzenne formy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu • wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami • charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: sztormy, cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik • wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy • wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne • podaje przyczyny powstawania powodzi • omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu • omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka • przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowania trzęsień ziemi • charakteryzuje skutki trzęsień ziemi • wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami • przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki • wymienia obszary o 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego • wyjaśnia powstawanie sztormów • omawia skutki cyklonów tropikalnych i trąb powietrznych • wyjaśnia skutki powodzi • wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub spływem błotnym • omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu • omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich • przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym • omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi • omawia genezę tsunami i skutki, które ono wywołuje • przedstawia skutki powstawania lejów krasowych • przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie • prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach • omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem • przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę • podaje przykłady katastrof 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu katastrof • proponuje działania ograniczające skutki zagrożeń meteorologicznych • omawia wpływ dodatknych sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej • omawia przykłady działań ograniczających skutki zagrożeń geologicznych • proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu • ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości • prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą • przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej • opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu <p>wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych</p>
--	--	---	--	--	---

	<p>bioróżnorodność i georóżnorodność</p>	<p>ochrony georóżnorodności</p>	<p>największej degradacji gleb na podstawie mapy</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów omawia stan bioróżnorodności na Ziemi 	<p>ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego 	
<p>UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE GOSPODARCZEJ DZIAŁALNOŚCI CZŁOWIEKA</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa wyjaśnia znaczenie terminu <i>żyźność gleby</i> wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej omawia podział surowców mineralnych potrafi podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie mapy tematycznej omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej przedstawia rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej omawia ideę zrównoważonego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wpływ klimatu na zróżnicowanie chowu zwierząt na świecie charakteryzuje wpływ warunków glebowych na strukturę upraw na świecie przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne wskazuje sposoby przełamania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych roślin na przykładzie wybranego regionu świata przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej wykazuje zależność między żyźnością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a klimatem, ukształtowaniem powierzchni, żyźnością gleb i warunkami wodnymi wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.

			ropy naftowej		
PROBLEMY POLITYCZNE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA	<ul style="list-style-type: none"> wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> wymienia wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej przedstawia zróżnicowanie zamożności regionów UE wyrażone wartością PKB <i>per capita</i> wg parytetu siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy omawia polityczne, ekonomiczne, socjologiczno-psychologiczne i społeczno-kulturowe przyczyny terroryzmu porównuje wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo przedstawia problemy związane z rozbieżnymi poglądami na dalszą integrację oraz problemy prawne z interpretacją zapisów <i>Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej</i> przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE omawia społeczno-kulturowe, ekonomiczne i polityczne skutki ataków terrorystycznych wymienia główne typy relacji między cywilizacjami 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje nowe państwa powstałe w XXI w.: Timor Wschodni, Czarnogórę i Sudan Południowy omawia problemy polityczne i społeczno-ekonomiczne państw utworzonych w XXI w. przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw prezentuje problemy związane z rozbieżnymi interesami państw członkowskich analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie wymienia czynniki kształtujące relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu na podstawie schematu 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia najnowsze zmiany na mapie politycznej świata oraz charakteryzuje główne problemy państw utworzonych w XXI w. przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. dyskutuje na temat głównych problemów funkcjonowania Unii Europejskiej proponuje działania, które mogłyby rozwiązać główne problemy funkcjonowania Unii Europejskiej dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata przedstawia działania mające na celu zwalczanie terroryzmu podejmowane w UE omawia pokojowe współistnienie cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu na przykładzie Libanu
PROBLEMY SPOŁECZNE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA	<ul style="list-style-type: none"> potrafi wyjaśnić znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna, migracje, uchodźstwo, bezrobocie, handel ludźmi, praca dzieci, wolność religijna, nietolerancja, ksenofobia,</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy 	<ul style="list-style-type: none"> podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej określa przyczyny starzenia się społeczeństw przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i 	<ul style="list-style-type: none"> omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie proponuje działania ograniczające skutki starzenia 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez

	<p><i>rasizm</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów • wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia • wymienia formy nietolerancji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające • określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia • wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo • omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu • przedstawia główne kierunki handlu ludźmi na świecie na podstawie mapy • wymienia organizacje przeciwdziałające handlowi ludźmi i niewolnictwu • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci • przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu • podaje współczesne przykłady prześladowań na tle religijnym • wymienia przykłady państw, w których dochodzi do naruszenia wolności religijnej, na podstawie mapy 	<p>przymusowymi w skali globalnej i krajowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej • wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy • omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi • przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach • charakteryzuje przejawy współczesnego niewolnictwa • przedstawia skalę handlu ludźmi na świecie, jego główne cele oraz sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata • omawia przykłady nietolerancji na świecie 	<p>się społeczeństw</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie • omawia pozytywne skutki migracji • przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) • omawia przykłady ludobójstwa na tle religijnym na przełomie XX i XXI w. na podstawie tabeli • przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji • przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw • omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie 	<p>społeczność międzynarodową</p> <ul style="list-style-type: none"> • proponuje działania, które mogłaby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie • wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia • przedstawia problem handlu ludźmi, niewolnictwa i wykorzystywania pracy dzieci na świecie jako przestępczy problem globalny • wyjaśnia negatywny wpływ handlu ludźmi, niewolnictwa i przymusowej pracy dzieci na światowy rozwój społeczny i gospodarczy państw • proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci • uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
<p>ZRÓŻNICOWANIE JAKOŚCI ŻYCIA LUDNOŚCI NA ŚWIECIE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jakość życia</i> • wymienia rodzaje oceny jakości życia • wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się • wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się • wyjaśnia, czym jest głód • wymienia rodzaje głodu • wskazuje na mapie świata 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia • analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia zróżnicowanie wartości wielokryterialnego wskaźnika ubóstwa (MPI) w wybranych krajach • omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich • wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia • podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie • przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia • przedstawia konsekwencje zróżnicowania jakości życia na świecie • charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia • porównuje strukturę spożycia produktów żywnościowych w krajach o różnym poziomie 	<ul style="list-style-type: none"> • formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie • proponuje działania, które mogłyby ograniczyć głód i niedożywienie na świecie • przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem

	<p>regiony o dużym udziale głodujących</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwę agendy ONZ powołanej w celu niesienia pomocy żywnościowej na świecie • wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi • wymienia rodzaje chorób • wymienia zagrożenia życia ludzi • wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym • wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>edukacja</i> • wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja • wyjaśnia znaczenie terminu <i>analfabetyzm</i> • wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu 	<p>zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej • podaje różnice między głodem rzeczywistym a głodem utajonym • wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu • wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne • analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa • analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu • analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych • omawia przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-polityczne przyczyny głodu • podaje przyczyny klęsk głodu • charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne • omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie • opisuje zróżnicowanie przestrzenne zachorowalności na wybrane choroby na podstawie map tematycznych • analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata • analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej • przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata • opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi • opisuje ogólny system edukacji na świecie • charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie • omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej 	<p>rozwoju gospodarczego</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia problem głodu wśród dzieci • omawia skutki głodu rzeczywistego i głodu utajonego • omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych • przedstawia skutki występowania chorób • omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie • proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania • analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych • analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole • określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie 	<p>ochrony zdrowia i degradacją środowiska</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych • dokonuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów <p>dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata</p>
--	---	--	---	--	---

<p>PROBLEMY GOSPODARCZE WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto</i> • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa • wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa • wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom • wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbiedniejszym krajom • wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe • wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy państw, z których się wywodzą 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw • omawia zróżnicowanie wartości PKB <i>per capita</i> na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom • wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej • wymienia główne branże, w których działają największe korporacje międzynarodowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB <i>per capita</i> • podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej • omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw • podaje główne cele rozrastania się korporacji omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogatszych państw świata • przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej • przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych • omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych • podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny • ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw
---	--	---	---	--	--

Opracowała

mgr Barbara Paulewicz
